Техническая редакторская библиотека им. А. С. Пушкина

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 93 (12483) | 1984 чылдың апрель 20, пятница | 1925 чылда үадезилеттингеп | Өртээ 3 көп.

Совет Тываның 40 чылын төлептиг уткуур

СЭКП Тыва обкомунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

БИРГИ КВАРТАЛДЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ-БИЛЕ

Республиканың үлетпүр, тудуг, транспорт, харылзаа, садыг, чоннуң коммунал-амыдырал хандырылга адырларының 1984 чылдың бирги кварталында планнарының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому үндүрген.

Планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир талазы-биле үлетпүрнүү, тудугнуң, транспорттуң болгаш харылзааның, садыгның база чоннуң коммунал-амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелери болгаш организациялары тодаргай хемчеглерни ап турар деп хүлээп алган доктаалда айыткан. Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң планныг даалгаларын күүсетпээн. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң 40 хуузу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан 1 хуу бедитпээн, үжен хире хуузу — продукциянып бот-үнезин планнаанындан 0,5 хуу чиигедирин чедип албаан. Ол даалганы күүседир талазы-биле боттарының ажылын эде тургуспаан черлерге Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитеди, Аъш-чем үлетпүрүнүң министерствозу, Сельхозтехкүрком, «Тыва тудуг» болгаш «Шагонартыжстрой» трестери, «Тыва автотранс» каттыжыышкыны хамаажыр деп айыткан. Бүдүрүлгелериниң 20 ажыг хуузунда, ылаңгыя эът комбинаттарында. Үстүү-Енисейниң балык заводунда, Чадаананың райүлетпүр комбинадында, «Тыва суг тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводунда ажылдакчыларның саны планнаттынганындан хөй болуп турар.

Бо чылдың бирги кварталында Кызыл-Мажалыктың эът комбинады, Кызылдың алгы заводу, «Тудуг кезектери» комбинат, «Тыва автотранс» каттыжыышкыны, «Тыва тудуг» трест, Тес-Хем райпозу, Улуг-Хемниң чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелели кошкак ажылдаан.

Планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче күш-ажылчы коллективтерни СЭКП Кызыл хооркому, райкомнары, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга, министерстволарга болгаш ведомстволарга, хооррайкүүскомнарга, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому дааскан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның бот-үнезин чиигедир, чоннуң хереглел бараанарының бүдүрүүшкүнүн көвүдедир, ачы-дузаны калбартыр болгаш ооң шынарын экижидер, бар четпестерни чайладыр, ай планнарының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң доктаамал күүселдезин хандырар талазы-биле немелде хемчеглерни алыр болгаш боттандырар.

Күш-ажылчы коллективтерде ажыл-херекке партийжи удуртулганы күштелдирер, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга, улус ажылагыйының планнарын күүседиринге улус депутаттарының чер-чер Советтериниң, профэвилел организацияларының ролюн болгаш харыысалгазын бедидер. Ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чоруктарга удур шиитпирлиг демиселди чорудар ажылдаар чер бүрүзүнге камналга санын ажыдар.. Күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылгачурумун коллектив бүрүзүнге быжыглаар, ажылдап турарларның күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттал-газының байдалдарын экижидер.

Мурнакчы эгелээшкиннерни идепкейлиг-биле деткиир болгаш нептередир, Совет Тыванып 40 чылын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштыр улам калбартыр.

1984 чылдың бирги кварталының социалистиг чарыжынга дараазында коллективтерни тиилекчи деп саналн болгаш оларга СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң **шилчнир Кызыл туктарын, акша шаңналын тыпсырын шиитпирлээн.**

ХООРАЙЛАРДАН БОЛГАШ РАЙОННАРДАН

— үлетпүр продукциязын бүдүрер талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 103 хуу, ону сайгарарын 101,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 107,5 хуу, үүрмектеп садар бараан саарылгазын — 101,7 хуу, амыдыралдың ачы-дуза чедирилгезин — 102 хуу күүсеткен **Каа-Хем районга:**

ҮЛЕТПҮР БҮДҮРҮЛГЕЛИРИНДЕН

— үлетпүр продукциязын бүдүрер талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 120 хуу, ону сайгарарын 113,7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 104 хуу күүсеткен **Кызылдың даараныла фабриказының коллективинге:**

ТУДУГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН

— тудуг-монтаж ажылдарының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 103,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 100,2 хуу күүсеткен **«Тыва септелге тудуг» трестиң коллективинге:**

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН

— чүк соөртүрүнүң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 101,2 хуу, пассажирлер аргыштырарын — 100,6 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 103,8 хуу күүсеткен **Шагаан-Арыг АТБ-зинин коллективинге.**

САДЫГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН

— үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 105,3 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 114,1 хуу күүсеткен **Кызыл райпозунуң коллективинге:**

КОММУНАЛ-АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН

— чонга ачы-дуза чедиринин талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 103,7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 103,4 хуу күүсеткен **Өвүр районнуң чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективинге.**

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 741 КМК-зының, Чадаана АТБ-зиниң, «Тыва автоорук» эргелелиниң, Тываның чом садыының, Тыва коммунэнергонуң эки ажылын демдеглээн.

* * *

1984 чылдың бирги кварталында мал продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир, малдың баш санын өстүрер болгаш ону менди тургузар талазы-биле районнарның база совхозтарның аразында социалистиг чарыжының түңнелин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому үндүрген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) база ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, Совет Тыванып 40 чыл ооң төлептиг уткуур дээш республиканың көдээ ажыл-агыйының ажылишчилери күш-ажылчы шалыпчы эдлчегге туруп, он бирги беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдарын чедиишкинниг күүседир дээш шудургу ажылдап турар дээрзин хүлээп алган доктаалда демдеглээн. 1984 чылдың апрель 1-де байдалбиле республика күрүнеге эът садарының квартал планын 107,3 хуу, сүттү — 109,9 хуу, чуурганы — 103,4 хуу күүсеткен. Эрткен чылдыындан эътти 3,2 хууну, чуурганы — 5,9 хууну хөйнү саткан.

Бо чылдың бирги кварталында мал продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни «Торгалыг» болгаш «Көк-Тей» совхозтар чедип алган.

Ооң-биле чергелештир бо чылдың бирги кварталында районнарда болгаш совхозтарның хөй кезиинде бар аргаларны ажыглап турары четпес деп, СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому айыткан. Малдың чүзүн аайы-биле бажың өстүрбүшаан, мал продуктуларын бүдүрер болгаш көвүдедир талазы-биле тодаргай хемчеглерни районнар болгаш совхозтар бүрүзүнде чедир албайн турар. СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның, парткомнарның, профэвилел болгаш комсомол организацияларының талазы-биле организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды кошкатканының түңнелинде күрүнеге эът садарының квартал планын Эрзин, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, сүттү — Тес-Хем болгаш Эрзин районнар күүсетпээн, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин, Бии-Хем, Таңды, Кызыл, Каа-Хем районнар сүт садарын 1983 чылдың бирги кварталдаазындан кудулаткан. Күрүнеге эът садар планын 17, сүттү — 13 совхоз үскен.

Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем районнар мыйыстыг бода малдың, хойнуң болгаш өшкүнүң баш санын эрткен чылдың бирги кварталдаазындан кудулаткан. Эрткен чылдың бо үезинде деңнээрге малдың чаш төлүн эвээшти алган черлерге Мөңгүн-Тайга, Тес-Хем, Бай-Тайга, Өвүр, Таңды, Кызыл, Барыын-Хемчик районнар хамаажыр. Таңды, Кызыл, Эрзин, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик районнарда малдың өлүп хораар чоруу эрткен чылдың бо үезинден 1,5—2,5 катап хөй болуп, дүвүренчиг байдалды тургузуп турар. Сүт-Хөл, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарда «Революцияның чалбыыжы», «Коммунизмниң херели», «Чодураа», «Шамбалыг», «Кара-Хаак», «Улуг-Хая» совхозтарда малдың өлүп хораар чоруу хөй. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле ажылдарже районнарның көдээ ажыл-агый органнарының удуртукчулары кошкак кичээнгей салып, ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглекчи чоруктарны болдурбазының хемчеглерин чедир боттандырбайн турар деп ук доктаалда айтып турар.

СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1984 чылдың бирги кварталында калбарган социалистиг чарышка дараазында совхозтарны тиилекчи деп саналн болгаш оларга **шилчнир Кызыл туктарны, 300—300 рубль түңнүг акша шаңналын тыпсырын шиитпирлээн.**

— **мурнуу зонадан — «ТОРГАЛЫГ»** совхозту;

төп зонадан — «КӨК-ТЕЙ» совхозту.

Барыын зонаның совхозтары, республиканың бүгү районнары мал продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир, мал бажының өзүлдезин чедип алыр болгаш ооң менди турарын хандырар талазы-биле социалистиг чарыштың негелделерин күүсетпээнин өөренип көргеш, районнарның база барыын зонаның совхозтарының кайызынгадаа шаңналдыг черлерни тывыспас деп шиитпирлээн.

1984 чылдың бирги кварталының түңнелдерин хаңы аналиэтээрин, аймттынган четпестерни чайладыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш боттандырарын, бо чылдың ийиги кварталының болгаш бирги чартык чылдың планнарын база социалистиг хүлээлгелерни күүседирин хандырарын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, парткомнарга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, совхозтарның удуртукчуларынга болгаш специалистеринге дааскан.

Кыштаглаашкыныың сөөлгү үе-чадазында чидириглерни болдурбазынче, чайлаглаашкынче организастыг киреринче, мал продуктуларын дыка бедидеринче совхозтарның ишчилериниң күженишкиннерни мөөңнээр. Экономиктиг ажылдың деңнелин бедидер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле уткуштур планнарны хандырар, ажыл-агыйның бот-орулга-чарылгазын болгаш күш-ажылды организастаарының бригада керээзин калбаа-биле болгаш идепкейлиг-биле шиңгээдип алыр деп ук доктаалда айыткан.

ССРЭ-НИҢ ЖУРНАЛИСТЕР ЭВИЛЕЛИНИҢ БАШТААР ЧЕРИНИҢ ПЛЕНУМУ

Апрель 18-те Москвага ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черинің пленуму болуп эрткен. Ооң киржикчилери СЭКП ТК-ның февраль болгаш апрель (1984 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары К. У. Черненконуң ук Пленумнарга база Москваның Куйбышев соңгулда округунуң соңгукчулары-биле ужуражкыышкынынга чугааларында айтыышкынарны болгаш түңнелдерни амыдыралга боттандырар талазы-биле Журналистер эвилелиниң сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черинің даргазы, «Правда» солунның кол редактору В. Г. Афанасьевтиң илеткелинде болгаш саналдарда ол Пленумнарның документилерин изин-биле үүлдүгүүнгени. СЭКП ТК-ның база Политбюронуң политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын чаңгыс эп-септкил-биле деткээни илергейлеттинген.

Пленумнуң киржикчилери амгы үеде массалыг информацияның болгаш пропаганданың чепсектериниң мурнуга партияның салган сорулгаларын күүседиринге чурттуң журналистер организацияларының киржилгезиниң тодаргай программалын дугурушкан. Коммунистиг партияның ленинчи уланыышкыныың чайгылыш чогун. Төрээн чурттуң экономиктиг болгаш камгалал күүүзүн улам быжыглаар, ажылчы чоннарның чаагай чоруун бедидер, социалистиг демократияны бүгү талалыг хөгжүдер дээш моон-даа соңгаар бүгү үүлдерни кылыр деп ооң быжыг шиитпирлиниң көскү, бүтүү муш-биле база бүзүредир кылдыр пропагандалаар дээш бүгү күжүн, билиглерин, дуржулгазын болгаш мергежилин бээр дээрзин олар СЭКП ТК-га, Политбюрога бүзүреткен.

Пленумга даштыкы организациялар-биле харылзааларны улам ыңай хөгжүдер, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң тайбыңга ынак политиказын пропагандалаарын күштелдирер талазы-биле Журналистер эвилелиниң ажылының дугайында айтырыгны база чугаалашкан.

Чер-черде журналистер организацияларынга отчёт-соңгудалдарлыг хуралдарны, конференцияларны болгаш съездилерни эрттиреринің хуусааларының дугайында айтырыгны пленумга көрген.

Пленумнуң ажылынга СЭКП ТК-ның Пропаганда кылдызының эргелекчизи Б. И. Стукалин киришкен.

(СЭТА).

Үүректиң ханызындан өөрүп четтириишкин

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуиуң Даргазының албан-дужаалынга соңгааны-биле холбаштыр меңээ байыр чедирген партиял, күрүне органнарынга, хөй-нийти организацияларынга, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң, тудугларның, колхозтарның болгаш совхозтарның, өөредилге черлериниң күш-ажылчы коллективтеринге, партияның хоочуннарынга, Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчыларынга, бүгү совет кижилерге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни илергейлеп тур мен.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тодаргайлааны, СЭКП ТК-ның дараазындагы Пленумнарының шиитпирлеринде сайзыраткан бистиң партиявыстың ленинчи политиказын, экономика, политика болгаш культура талазыбиле бистиң Төрээн чүртувустуң депшилгезин хандырарынче ооң шиитпирлиг угланыышкынын совет улустуң чайгылыш чок деткээни кылдыр ол байыр чедириишкиннерни санап тур мен, эргим эштер.

Социалистиг чурттарның, социализмниң туруштарын улам ыңай быжыглаар, ажылчы чоннарның эргеажыктары дээш, тайбыңның болгаш демократияның херээниң тиилелгези дээш нийти демиселге совет коммунистер-биле сырый каттышкан акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртукчуларынга сагыш-сеткилдиң ханызындан өөрүп четтирдям.

Меңээ чоруткан байыр чедириишкиннерни дээш даштыкы чурттарның күрүне болгаш хөй-нийти ажылдакчыларынга база хамаатыларынга ханызы-биле өөрүп четтиргенимни илергейлеп тур мен. Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелер-биле тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның үеге шылгаттынган ленинчи принцивин Совет Эвилели барымдаалавышаан, дайынны болдурбазынга, бүгү күрүнелерниң аразынга дең эргелиг болгаш бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге идигин тодаргай херектер-биле моон соңгаар-даа бээрин база катап бадыткаарынга бо таварылганы ажыглаар бодаан ийик. мен.

К. ЧЕРНЕНКО.

СЭКП ТК-ГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

Албанның найыралчы аян-чоруун кылып, Совет Эвилелинге келген ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ПУР-нуң национал камгалал министри броня генералы Ф. Сивицкийни СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. У. Черненко апрель 18-те хүлээп алган.

Европада тургустунуп турар шериг-политиктиг байдалды, ол ышкаш ССРЭниң болгаш ПУР-нуң аразынга кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдериниң айтырыглары болгаш чүректиң ханызындан авилең байдалга болуп эрткен беседаның үезинде чугаалажып көрген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов беседага киришкен.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретарынып дузалакчызы В. В. Шарапов, ПУР-нуң ССРЭ-де элчини С. Конолек беседага киришкен.

(СЭТА).

ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. У. Черненко ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ПУР-нуң национал камгалал министри броня генералы Ф. Сивицкийге Ленин орденни апрель 18-те тывыскан. Делегейниң ийиги дайынының чылдарында кады демиселге ачы-хавыялары болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң болгаш Польша шеригниң аразынга дайын сөөлүндеги үеде кады ажылдажылганы быжыглаарының херээнге хууда үүлүг салыышкыны дээш Ф. Сивицкий шаңнаткан.

Шаңналды тыпсып турган үеде эш К. У. Черненко чүве чугаалаан.

К. У. ЧЕРНЕНКОНУҢ чугаазы

Эргим эштер!

Бистиң аалчывыс — Польша Улус Республиканың национал камгалал министри броня генералы Флориан Сивицкий ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар Ленин орден-биле шаңнаткан. Бөгүн ол шаңналды аңаа тыпсыры меңээ өөрүнчүү-дүр.

Делегейниң ийиги дайынының чылдарында фашизмге удур кады демиселге ооң дайынчы ачы-хавыяларын болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң болгаш Польша шеригниң аразынга дайын сөөлүндеги үеде кады ажылдажылганы быжыглаарының херээнге хууда үүлүг салыышкыны дээш ССРЭниң дээди шаңналы Ленин орден-биле эш Сивицкийни шаңнап демдеглээн.

Солдаттан камгалал министри албан-дужаалга чедир эш Сивицкий дайынчы улуг орукту эрткен. Варшава Керээзин быжыглаар талазыбиле эвилелчи күрүнелерниң коллективтиг күжениишкиннеринге интернационалдыг коммунист Ф. Сивицкий улуг үлүүн киирип турар, ынчаарга Варшава Керээзи ядролуг дайынны болдурбас дээш, социализмге удур «ыдыктыг походту» организастаар дээн империализмниң эң-не реаксылыг болуктеринниң орлалдажыышкынарын үзер дээш демиселге идегелдиг камгалал болуп турар.

Бедик шаңнал-биле холбаштыр Силерге чүректиң ханызындан изиг байырны чедирип тур мен, эргим эш Сивицкий. Быжыг кадыкшылды, күш-ажылчы польша улустуң чаагай чоруунга, польша черге социализмниң туруштарын улам ыңай быжыктырарының, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң болгаш Польша шеригниң аразынга, бистиң партияларыбыстың, чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразынга акы-дуңма харылзааларын быжыглаарының херээнге бараан болдурган чаагай ажылыңарга улуг чедиишкиннерни күзеп тур мен.

* * *

Броня генералы Ф. Сивицкий харыы чүве чугаалаан.

Ф. СИВИЦКИЙНИҢ чугаазы

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эргим хүндулуг эш Константин Устинович Черненко!

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң мени шаңнааны хүндулуг дээди шаңналды хаңы өөрүп четтириишкин болгаш сагыш-сеткилдиң дүвүрээшкини-биле хүлээп алдым. Польшаның Каттыышкан ажылчын партиязының кежигүнүнге болгаш Улусчу польша шеригниң дайынчызынга Ленин орден — ол дээрге ооң ажыл-чорудулгазын эң-не бедии-биле үнелеп көргенинің демдээ-дир. Бо шаңнал ооң-биле холбаштыр улуг Ленинниң идеяларын болгаш өөредиин амыдыралга боттандырар дээш кезээде идепкейлиг демиселчи болдурунга улуг хүлээлге-дир.

Мени бо орден-биле шаңнаанының политиктиг, хамыктың мурнунда интернационалдыг улуг ужур-дузазын бүрүнү-биле билип тур мен. Бо орденни хүндулуг эш Чиигине секретарь Силер бодунар меңээ тывыскаңдарны бодумга кайгамчык улуг алдар кылдыр санап тур мен.

Бо бедик шаңнал болза, ленинчи партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчузунуң талазындан улусчу Польшаны болгаш ооң чепсектиг күштерин найыралчы ёзу-биле көргенинің илергейлээшкини болуп турар деп билип тур мен. Бүгү кижи төрелгетенге дээди үнелиг үүлдү — айыыл чок чоруукту болгаш тайбыңны камгалаар дээш мотаг-шылаг чок демиселчи Силерни мээң ада-чурттугларым эки билир.

Америк империализмниң буруузу-биле өөскээн делегейниң амгы дыка дүшкүүрлүг байдалында бистиң марксисчи-ленинчи партиларывыстың чаңгыс эвилейи, ийи күрүнелеривистиң бүгү талалыг быжыг харылзаалары, польша болгаш Совет Чепсектиг Күштериниң чепсек талазы-биле бузулбас акы-дуңма чоруу Польша Улус Республиканың социалистиг тайбың хөгжүлдезиниң болгаш айыыл чок чоруунуң быжыг үндезини болуп турарынга ханызы-биле бүзүреп турар бис.

Алдарлыг Совет Армия-биле акы-дуңма кады ажылдажылганы болгаш дем каттыштырылганы, ооң бүгү талалыг болгаш дээштир дуза-ламчызын бистиң чепсектиг күштеривисте эң-не бедии-биле үнелеп турар. Марксизм-ленинизмниң принциптеринге болгаш улам ыңай хөгжүлделиг шериг эртеминге үндезилеттинген ооң байлак дуржулгазы Улусчу польша шеригниң улам ыңай сайзыраарынга кайгамчык улуг үжүр-дузалыг болуп турар. Ынчангаш Советтер чуртунга бо аянчоруувусту база бедии-биле үнелеп турар бис.

Польшаның Каттыышкан ажылчын партиязының, ооң Бирги секретары армия генералы эш В. Ярузельскийниң даандырган сорулгаларын Улусчу польша шеригниң күүсетпишаан, бодунуң дайынчы чоруун совсаал чокка быжыглаар, социалистиг дем каттыжылганың камгалал күүзүнүге интернационалчы салыышкының киирер, бистиң идегелдиг эвилелчивис — Совет Армия-биле акы-дуңма харылзааларын хаңыладып болгаш быжыглаар дээрзин бүзүредирин чөпшээреп көрүүр, СЭКП ТК-ның эш Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы.

Дээди шаңналды — Ленин орденни меңээ тывыскаңы дээш үүректиң ханызындан база катап өөрүп четтирдим.

* * *

Шаңнал тыпсырының ёзугалынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, ПУР-нуң ССРЭ-де элчини С. Конолек, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы В. В. Шарапов киришкен.

(СЭТА).

ЛЕНИНЧИ НОМЧУЛГАЛАР

Октябрьның баштыңчызының төрүттүнген хүнүнден бээр 114 чылынга тураскаатка Ленинчи номчулгалар Москвага апрель 18-те СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизмниң институдунга болган. Номчулгаларның темазы — В. И. Ленинниң «Базым бурунгаар, ийи базым аткаар» деп номунуң парлаттынганындан бээр 80 чыл болганы.

Ленинниң марксисчи теоретиктиг бодалдың хөгжүлдезинге, революсчу пролетар шимчээшкинниниң практиктиг сорулгаларын шиитпирлээринге, чаа хевирнің партиязын тургузарынга чугула үе-чада болган бо ажылдың төөгүлүг ужур-дузазын эртемденнер илеткелдеринге илереткеннер. Партия дугайында ленинчи өөредиг сайзыраңгай социализм нииттилелиниң, социал дешшилге дээш бүгү демиселчилериниң амгы үеде-даа күүүлүг күжү болуп турары илеткелдерде демдеглеттинген.

Партия болгаш эртем ажылдакчылары, СЭКП-ниң хоочуннары, Москваның хөй-нийтизиниң төлээлекчилери номчулгаларга киришкен.

ССРЭ-НИҢ ӨРТЕКТЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КҮРҮНЕ КОМИТЕДИНДЕ

Дузап каан болгаш амдан киирген иваси сельд балыктың үүрмектеп садар күрүне өртээн СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпиринге дүүштүр 1984 чылдың апрель 20-ден эгелеп 37—40 хуу чиигеткен дугайын ССРЭ-ниң Өртектер талазы-биле күрүне комитеди дыннадып тур.

Кошкак болгаш ортумак кылдыр дузаан доскаарлыг сельд иваси балыктың үүрмектеп садар өртээ килограмма 2 рубль 50 көпеек турганындан 1 рубль 50 көпеек чедир, лаазада савалаан тускай дузаттынган сельд иваси балыктың килограмма өртээ 3 рубль 20 көпеек турганындан 2 рубль чедир чиигеткен. Сельд иваси балыктан кылган лаазалыг продукцияның өске-даа чамдык хевирлериниң өртектерин база чиигеткен.

Үүрмектеп садар өртектерни чиигеткенинің ниити түңү чылга онаштыр алыр-га 450 миллион рубль болур.

ДААРТА—ШУПТУ КОММУНИСТИГ СУББОТНИКЧЕ!

ЭҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

Эгезин улуг Ленинниң салганы бо хүнгү коммунистиг субботниктер Совет республика чүк-чүктен дайзынның дээрбээнге бүзээлеткен, кадыг-берге 1919 чылдың дошкун чазында Москва-Сортировочная демир-орук станциязындан эгелээн. Баштайгы субботниктериң киржикчилериниң саны чүгле 15 кижи турган. Ынчалзадаа оларның ол эгелээшкинин В. И. Ленин төөгүлүг ужур-дузалыг болгаш келир үелиг деп оттур сөглээн. Ооң ол чугаазы совет кижилериниң амыдыралында боттанып турар.

Ажылчын субботниктериң идеязы салгалдан салгалче дамчып чоруур. Сөөлгү чылдарның ленинчи коммунистиг субботниктери чоннуң революшчу, күш-ажылчы чаңчылдарының амыдыралчы харылзаазын түпүшаан, амыдыралдың совет овур-хевириниң база бир көскү демдээ апарган. Ажылчы чоннуң ол ак сеткилдиг, боттарының күзелдин-биле ажылдаар төлевир чок күш-ажылчы байырлалында совет кижилериң найырал, коллективизм, интернационализм, чоннуң болгаш партияның хереэнге бердингени, социалистиг Төрээн чуртунуң чечектелиишкини дээш хөйнү кылыр күзелдин дээн ышкаш шынарлары сиңиккен.

Совет чоннуң чогаадыкчы күш-ажылының болгаш алдарлыг тиилеп алыышкынарының төөгү бижидилгезинде 10-гу болгаш 11-ги беш чылдарның «кызыл субботниктери» база киргеп. Оларның кайызынга-даа миллион-миллион совет кижилер ажылдаан. Он бирги беш чылдың чүгле баштайгы үш чылында безин субботниктерге 471 млн. хире кижи киришкен, 2 млрд. ажыг рубльге үлетпүр продукциязын бүдүргеп, беш чылдың фондузунче 540 млн. ажыг рубльди шилчиткен. Бо сан-түң бистиң чуртувуста болуп турар коммунистиг субботниктерниң бүгү чоннуу апарганын, хемчээлиниң улгатканын, ленинчи идеяларның чонда сиңиккенин, совет кижилериниң Коммунистиг партияны долгандыр сырый харылзаазын дорт херечилеп турар.

Бо чылдың апрель 21—күш-ажылдың чаңчыл болган байырлалы, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 114 чыл оюнга тураскаатказ Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигин. Советтер чуртунуң школачыларындан эгелээш улуг назылыг пенсионерлеринге чедир — бүгү чону фабрика-заводтарга, хову-шөлдерге, шахталарга Төрээн чуртунуң чечектелиишкини дээш ак сеткилдиг, эң бүдүрүкчүлүг ажылдаарлар. Субботник хүнүнде бистиң чуртувус миллион-миллион тонна каңны, прокатты, хөмүр-дашты, нефтини, үлетпүр продукциязын, чоннуң хереглел барааннарын немей алыр. Ол хүн совет кижилериң кылыр ажылын четче санаары безин берге. Субботник хүнүнде бистиң калбак делгем Төрээн чуртувус чаа хевир кире бээр — хоорайлар, суурлар, күдумчулар, мнкрорайоннар арыг, чараш апаар, час шинчи кире бээр.

Бо чылдың коммунистиг субботнигы совет улус СЭКПниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның февраль, апрель (1984 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар үеде эртип турар.

Коммунистиг субботник болза курлавырларны илередириниң, ажылдың ажыктыын, продукцияның шынарын экижидириниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң көрүлдези болур. Ынчангаш кижи бүрүзүнүң ажылдаар черинге эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кол кичээнгей салдыган.

Бистиң республикадан дөртен ийи муң ажыг кижи боттарының коллективтеринге ажылдаар, оларның иштинден үш муң хире ажыл-ишчи камнап алган чиг-эди, материалы, электри энергиязы-биле ажылдаар. «Кызыл субботаны» бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап эртиреринге В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинат, Кызылдың дааранылга фабриказының, Улуг-Хем үлетпүр ыяш ажылагый черинің, эът комбинадының, күш фабриказының, республика типографиязының болгаш чамдык тудут, транспорт организацияларының, республиканың совхозтарының коммунистиг субботник эртирер штабтары белеткел ажылдарын хынамчалыг чоруткан.

Субботник хүнүнде көдээ ажыл-агый ажылдарынга чорудар хемчегларни организастыг эртирер. Шык базырышкынының ажылын, сугтарылганы, шөлдерге чемнинчидилгени төгерин, сүт-бараан фермазынга, хойжу бригадаларга болгаш өске-даа черлерге ажылдарны шалыпкын, шынарлыг чорудары, улустуң күш-ажылчы идепкейин көдүрери, оларны хей-аът киирип, ажылче мөөңнээри чугула.

Республиканың хоорайларын, суурларын чаагайжыдар талазы-биле улуг хемчээлдиг ажылдар көрдүнген. Орта киржир кижилерге четчир хемчээлдиг ажылдың фронтузун тодарадырынче, дериг-херекселдер-биле хандырарынче улус депутаттарының хоорай, суур, көдээ Советтериниң күүскомнары, чүрттала-коммунал албан черлери кичээнгейни салып, ажылды организастыг чорудар хүлээлгелиг.

Коммунистиг субботникти чеднишкинниг эрттирери транспорттуң, харылзаазының, материал-техниктиг хандырылганың албанындан улуу-биле хамаажыр чүве болганда, оларның ажылын чогуур деңнелге тургузар. Хей-ниитининг чемненилге, садыг черлери, үрүгларның ясли, садтары, амыдырал-хандырылга органнары, пассажир транспорту күш-ажылдың байырлалын эрттиреринге төлептиг үлүүн киирер.

Күш-ажылдың байырлалы кайы хире чоруп турарының, ооң түңнелдериниң дугайында агитаторлар, политинформаторлар ажыл-ишчилерге чугаалап бээрин, күш-ажылчы бедик көргүзүглер чедип алырынга тураскаатказ агитхуудустар, «чаңпыктар» үндүрерин партия организациялары чедип алыр.

Даарта болур Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигинге республикадан 144 муң ажыг кижи киржир, баш удур саналашкыннар ёзугаар алырга, оларның ажылдап алган акшазындан 200 муң ажыг рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

Ийи орденниг төрээн Тывавыстың ажылчы чоннары «кызыл субботага» идепкейлиг киржип, эң бүдүрүкчүлүг ажылдаар, эки шынарлыг, хей продукцияны бүдүрер, ажылдың организастыг чоруун бедик деңнелге тургузар дээш, чаңгыс кижи дег, ажылче үнерлер.

Шупту коммунистиг субботникче!

Саннар болгаш фактылар

УЛУГ ЭГЕЛЭЭШКИННИҢ ЭСТАФЕТАЗЫ

Апрель 21-де Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигин эрттирер дээн найысылалдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң кыйгызынга бүгү чурт харыыны берген. Чаңчыл ёзугаар ол В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 114 чылынга тураскаттынар. Коммунистиг күш-ажылдың идеалдары ажылчы чоннуң деткимчезин албайн турар деп буржуаз пропагандаңың хомеге нүүлдээшкинин шыңгыы буруу шапкан миллион-миллион совет кижилер боттарының кызыгаар чок бердинген күш-ажылы-биле баштыңчының чагыларынга шынчызын бадыткап, «Улуг эгелээшкин» деп адаан баштайгы коммунистиг субботниктерден «кайгамчык улуг үүле-херектиң чугулазының эгезин көргеннер. Боттарының холубиле кылып тургусканы бүгү-ле чүве бодувуска, бодувустуң ниити чаагай чоруувуска херек дээрзин бистиң чуртувустуң ажылчы чоюу билир. Ону дараазында саннар, фактылар херечилеп турар.

1978 ч. «Кызыл суббота» хүнүнде 150 млн. кижи бедик көдүрлүүшкүнүүр ажылдаан. 801 млн. рубльдин бүдүрүлге продукциязы кылдынган.

1979 ч. Субботникке 152,5 миллион кижи киришкен. Үлетпүр бүдүрүлгелер 838 млн. рубльге продукцияны бүдүрген.

1980 ч. Бүгү-эвилелдиң ленинчи коммунистиг субботнигинче 155 млн. кижи үнген. Ол хүн 872 миллион рубльдиг ажылдары кылдынган.

1981 ч. Субботниктиң кызыл түгүнүң адаанга ол хүн 156 млн. кижи чыылган. Үлетпүр бүдүрүлгелер 880 млн. ажыг рубльдиг ажылдарын кылган. Он бирги беш чыл фондузунче 179 млн. рубльди шилчиткен.

1982 ч. Субботникке 157 млн. ажыг кижи киришкен. Беш чыл фондузунче 180 млн. рубль шилчиттинген. 908 млн. рубльдиг продукциязы бүдүрүнгеп.

1983 ч. Күш-ажылдың байырлалынга 158 млн. кижи киришкеш, ажылдап алган акшазындан он бирги беш чыл фондузунче 183 млн. ажыг рубльди шилчиткен.

«Кызыл суббота» хүннеринден үнген акша-хөреңгизиниң бедик кадыг камгалал албан черлери, школалар, уруглар садтары болгаш яслилер, пионер лагерьлери туттунуп турар. Эрткен беш чылда, чижээлээрге, ындыг соруглаларга 1 млрд. 27 млн. рубль шилчиттинген; оон 670,5 млн. рубль кадык камгалал албан черлериниң тудуунга, 333,5 млн. — школалар болгаш школа назы четпээн уруглар алдан черлериниң тудуунга.

Оларның аразында эң улуг дээн объектилер — Бүгү-эвилелдиң онкология болгаш кардиология төптери, акушерствонуң болгаш гинекологияның Москвада эртем-шинчилел институту, Сухумнде экспериментальды патология болгаш терапия институту туттунган.

Онгу беш чылда субботник хөреңгизи-биле: 31 муң орунныг эмнелгелер, эзлчегде 26,2 муң кижи хүлээп аар амбулатор-поликлиниктиг албан черлери; 3,1 муң орунныг санаторийдер; 8,5 муң орунныг профессионал-техниктиг өөредилге черлери; 124,4 муң орунныг школа назы четпээн уруглар албаң черлери туттунган.

Бо беш чылда: 9 муң орунныг эмнелгелер; эзлчегде 23 муң кижи хүлээп аар амбулатор - поликлиник и г албан черлери; 20 муң орунныг школа назы четпээн уруглар албан черлери ажыглалда кирген.

Эки тураның, коллективтиг халас күш-ажылга медерелдиг киржилге — совет патриотизминиң чыыткыланчак херечизи. Коммунистиг субботниктерни ынчангаш бисте күш-ажыл байырлалы деп адап турар. Улуг эгелээшкинниң эстафетазы уламчылап турар.

⊙

МУҢНУ ШИЛЧИДЕР

Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчилери «кызыл суббота» хүнүнде кылыр ажылдарның хемчээлин тодаратказ. Аңаа белеткел ажылдарын организастаарын субботник штабы доозуп турар.

Субботник хүнүнде суурда көвүрүглерни септээр, 250 ыяшты олуртур, хеример чугайлаар база Дагыр-Шеминиң буга унун чаартыр болгаш богун аштаар. Коммунистиг күш-ажылдың ол байырлалынга Чыраа-Бажының чурттакчылары идепкейлиг киржир болгаш он бирги беш чылдың фондузунче 1000 рубльди шилчидерлер.

БАЯН-КОЛЧУЛАР – ШКОЛАГА

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозунуң болгаш Баян-Кол суурнуң ажылчынарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш чурттакчыларының чаагай чаңчылы бар: чылдың-на, Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнге тураскаатказ коммунистиг субботник хүннеринде, боттарының төрээн суурун чаагайжыдар, чырыдыышкын, кадык камгалалы болгаш культура албан черлеринге халас шефтеп, ажылдаарлар.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 114 чылынга тураскаатказ коммунистиг субботник хүнүнүң бирги ээлчээ кылдыр суурнуң бүгү организацияларының коллективтери, чурттакчылары эрткен дыштанар хүнде Баян-Кол ортумак школазынга одаар ыяш белеткелинче чаңчыл ёзугаар үнген. Субботникти эрттирер штабтың планнаанын ёзугаар эртен эрте-ле ажылче 360 ажыг кижи үнүпкен. Ыяш сөөртүрү-биле 153 автомашинаны болгаш 5 тракторну тускайлаан. Ыяшты чарар 22 механиктиг хирээлиг, балдылыг 208 кижи ажылдап эгелээн. Белен ыяшты чүдүрүп, чыскаап тургузарынга школаның үстүкү класстарының 200 ажыг өөреникчилери база шалыпчы ёзу-биле ажылдап турганнар.

Штабтың шиитпирин ёзугаар Баян-Кол суурнуң кудумчуларының коллективтериниң аразынга социалистиг чарыштыг организастаан. Тус-тус кудумчуларның чурттакчыларын бригадаларга үзүп, удуртукчуларын томуйлаан. Ажыл Баян-Кол хемниң унунга хайныышкынныг чоруп турган. Нинтизи-биле чарышка алды кудумчу төлээлекчилери киришкен.

Өөреникчилер кескен ыяшты чыскаай тургузуп, хүлээдириндеп ацгыда, ыяштың кескен черинің чоңгузун, будук-бүргүзүн дораанна чогуур негелде ёзугаар арыглап турганнар.

Машина-техникалыг механизаторлар болгаш бригадалар кежигүннери ол хүн ёзулуг-ла соруктуг, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Ол дугайын А. Монгуштуң удуртқаны тускай комиссияның үндүргени түңнелдери көргүскен. Ол хүн 250 кубометр оттулар ыяшты хирээлээш, чарар турган болза, ол херек кырында — 302 кубометр кылдыр күүсеттинген болган.

Чарыштың бирги черин С. Б. Чымбаның удурткаы Заречная, ийигизин — Д. Б. Баданайның — Сенчен-оол, а үшкүзүн — А. С. Хопеенчиктиң удурткаы — Набережная кудумчузунуң бригадалары эзлээн. Комиссия ажылдың шынарын экы деп үнелеп, белен оттулар ыяшты хемчээп хүлээп алган.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнде — бо чылдың коммунистиг субботнигинде, «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыннары, а ол ышкаш Баян-Кол суурнуң чурттакчылары-даа «кызыл субботаже» бир деминг үнүп, ажылдаарынга база-ла белеп.

К. МЕНДОТОВА.
Кызыл район.

ЧАҢГЫС КИЖИ ДЕГ

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 114 чылынга тураскаткан Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигин эрттирер дугайында Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелээшкинин Барыын-Хемчик районнуң «Дөң-Терезин» совхозунуң ажыл-ишчилери үүлдүгүзүнүң деткээш, күш-ажыл байырлалының хүнүнде чаңгыс кижи дег ажылдаарын хүлээнгеп.

Коммунистиг субботниктн эрттирер штабты тургускан болгаш ол хүн кылыр ажылдарны тодараткан. Бо хүннерде белеткел ажылдары совхоз бүдүрүлгезиниң участок бүрүзүнде калбаргап. «Кызыл суббота» хүнүнде кымның каяа ажылдаарын хуваатгынган.

Ленинчи коммунистиг субботник хүнүнде янзы-бүрү ажылдарга 292 кижи ажылдаар. Олар ол хүн 876 рубльдиг ажылдарын кылыр болгаш аңаа ажылдаан акшазындан 550 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидерин шиитпирлээн. Коммунистиг субботник хүнүнде 100 тонна курраг өдекти бөлер, 4,5 тонна картофельди сорттап, олуртурунга белеткээр, 19 га черни сугтарар. Эдегейде болгаш Тейде тараа, кукуруза болгаш ногаа шөлдерни сугтарар. Тайгага 60 кубометр тудуг ыяжын белеткээр. Малчыннар 500 ангор өшкүнү кыргыыр болгаш боттарының кыштагларының үүрмек септелгезин чорудар. Күш-ажылдың байырлалында 20 автомашина, 7 трактор ажылдап хүнзээр.

Бистиң корр.

МУРНАКЧЫ ЭЭЛЧЕГЛЕР

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының цехтери болгаш ээлчеглери Совет Тыванның 40 чылынга болгаш комбинаттың ажыглалга киргенининг 20 чылын чедиишкинниг уткуурунуң социалистиг чарыжын калбарткан. Бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехте бүдүрүлгениң хоочуну коммунист Деспи Дүктен-оол удурткан № 2 ээлчегниң арыглакчылары эрткен айда 727 тонна сорттуг даг-дүгү арыглаар планныг тургаш, ону 903 тонна кылдыр күүсеткен. Ук ээлчегниң коллективи ол үеде 96,3 муң рубльдиң арыг продукциязын бээр тургаш, ону база 115,4 муң чедиргеш, планын 119,8 хуу боттандырган. Боня Кууларның № 3 ээлчээниң коллективи даг-дүгү бүдүреринің планын 117,4 хуу, арыг продукция бүдүрерин 108,5 хуу кусеткен.

Фабриканың бедүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цегинде Сергей Кууларның удурткаы № 4 ээлчег база шылгараан. Ол коллектив 1036 тонна сорттуг даг-дүгү арыглаар тургаш, ону 1100 тонна кылдыр күүсеткен.

Үстүнде ээлчегларден Деспи Дүктен-оолдуң № 2 ээлчээ, чаңгыс бо удаадаа эвес, планын доктаамал ажыр күүседип келгенин демдеглезе чогуур. Ай планын ажыр күүсеткен мурнакчы ээлчеглерин шилчиир вымпелдер болгаш 250 рубль хемчээлдиг акшалар-биле шаңнаан.

О. МӨҢГЕ-БАЙЫР.

⊙

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР

Тываның электри четкилериниң коллективтери апрель 21-де эртер коммунистиг субботникке белеткелди чорудуп, кандыг ажылдарны кылырын штабка тодаратказ. Чижээ, Кызылдың электри-чылыг станциязының коллективинден ол хүн 130 кижи камнаттынган одаар чүүл-биле энергияны ажылдап үндүрерингe үлүүн киирер. Электри четкилериниң Кызылда бүдүрүлге, албан организация коллективтериниң дыка хей кежигүннерин электри станциязында тудуп турар чаа котёлдуң тудуунга ажылдаар.

Нинтизи-биле Кызылга электри четкилериндең субботникке 570 хире кижи киржир болгаш 17 муң рубльдиң ажылдарын кылып бүдүрер, беш чыл фондузунче бир муң рубльди шилчидерин планнаан.

Республиканың электри четкилериниң Кызылда болгаш районнарда коллективтери субботник хүнүнде электри-биле хандырылганы экижидип, ол хүн ажылдаарынга үзүктелиишкин чок, таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш баш үзүп белеткелди чорудуп турар. Бүдүн коллективтен барык 800 кижи субботникке киржир. Ол хүн бедик бүдүрүкчүлүг, организастыг ажылдаарынга эргежок чугула белеткел ажылдары коллектив бүрүзүнде калбарган.

К. АЛЕКСЕЕВ.

КЫЛЫР АЖЫЛ-ЛА ХӨЙ

«Сүт-Хөл» совхозта субботник эрттирер штабтың начальныгы, совхоз директору К. К. КУУЛАР чугаалап тур.

— Штаб кежигүннеринге ажыл-агый болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчуларындан аңгыда, бүдүрүлгениң мурнакчылары, күш-ажылдың хоочуннары кирип турар болгаш киржи бүрүзү тодаргай харыылаар участоктуг. Субботник эрттирер хүн кылыр ажылдар тодараттынган.

Субботникке 755 кижи киржир. Ниитизи-биле 2405 рубльдиң ажылдары кылдынар. Ооң 1 муңун он бирги беш чылдың фондузунче шилчидер. Боттарының ажылчын черинге 250 кижи ажылдаар. Өлеңниң, Чес-Булуңнуң, Чаңгыс-Шивиниң, Шеминиң, Үстүү-Ишкинниң малчыннарынга шеф дузазын көргүзер. Өлең-биле Чес-Булуңда хөй чуур оңгачаларны септээр.

Субботник үезинде 2 муң ажыг өшкүнү кыргыыр, 10 кубометр дилиг материалдарын, 16 кубометр одаар ыяшты, 10 дөрбелчин метр соңга рамаларын белеткээр, 14 кубометр ыяшты тайгадан сөөртүр. Акта буга унунуң 2 километрин аштаары база көрдүнген. Орта 150 кижи ажылдаар. Шеледе буга унунуң 400 метрин арыглаарынга киржир бөлүктү тургускан. Ишкин оруун аштаарынга хөй кижи киржир. Часкы суггат ажылдарынга дузалажыр бис. Кара-Чыраа салбырда 22 га черни, Кызыл-Тайгада 42 га хөй чылдыг сиген шөлүн. Ишкинде 15 га чайгаар үнген сиген шөлүн ол хүн суггарар.

⊙

Чөөн-Хемчик районнуң үлетпүр бүдүрүлгелери, тудуг организациялары болгаш өске-даа ажыл-агыйлары «кызыл суббота» хүнүнде 11 муң рубльдиң ажылдарын кылыр. Ооң 1 муң ажыг рубльди беш чыл фондузунче шилчидерин көрдүнген. Күш-ажылчы коллективтерде субботник эрттирер талазы-биле штабтарны тургускан.

Субботник хүнүнде районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынынан 124, ыяш ажыл-агыйындан — 105, № 3 КМКдан—136, районнуң амыдырал хандырылганың бүдүрүлге эргелелинден — 74, орук септелге-тудуг эргелелинден —62, хлеб заводундан—47 кижи ажылдаар. Ниитизи-биле боттарының ажылдаар черинге 400 ажыг кижи ажылдаар.

Ол хүн тараа хүлээп алыр пунктунуң ажылчынары 15 тонна далганны бүдүрер. 180 рубльди беш чыл фондузунче шилчидер.

Чадаананың орук септелге-тудуг эргелелиниң коллективи 965 рубльдиң ажылдарын кылыр. ДТ-75 деп марканың —дерт, ийи С-100 деп тракторларны, 3 автогрейдер кожуглуг машиналарны ажылче хаара тудар. Оларны оруккa сай төгер, дескилээр ажылдарга быжылаар.

Суггарылга системазының эргелелиниң коллективи ленинчи субботникте бугаларның эрини аштаар. Хову-шөлдерге ийи экскаватор, үш бульдозер ажылдаар. Эргелелдиң ажылчыннарының чамдызы Чадаананың, Алаштың, Хемчиктиң уннарында суггарылга бугаларының дөстеринге ажылдаар.

К. МОНГУШ,
«Шыныың» корр.

⊙

Бора-Тайга көдээ Советиниң девискээринде албан черлериниң, будүрүлгеринің ажыл-ишчилери коммунистиг субботникке хайныышкынныг белеткенип турар. Ол хүн күш-ажылдың байырлалынга ниитизи-биле 966 кижи киржир. Олар 440 рубльдиң ажылын кылыр. Апрель 21-де суурнуң күдумчуларында дыка хей ыяштарны, чадаң ыяштарны тарып олуртур, херимнерни, штакетниктерни септээр.

С. ХЕРТЕК.

СЭКП ТК-ның апрель (1984 ч.) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң он бирги сессиязының түңнелдериниң талазы-биле лекциялар, беседалар, илеткелдерниң чижек тематиказы

Эш К. У. Черненконуң СЭКП ТК-ның Пленумунга чугаазы, Пленумнуң доктаалдары — партия биле чоннуң ажыл-чорудулгазының программазы.

СЭКП-ниң удуртукчу ролюнуң совет ниитилелге улам өзүп турары.

Советтер — ССРЭ-ниң политиктиг үндезини, социалистиг тургузуушкунуң күчүлүг чепсээ.

Күрүнеми эргелеп башкарырынга ажылчы чоннарның калбак киржилгези — социалистиг тургузутуп ёзулуг демократизминиң чайынанчак идерээшкини.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга Советтерниң ролюнуң өзүп турары.

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин күштелдирер талазы-биле Советтериң сорулгазы.

Советтериниң ажыл-чорудулгазынга хоойлужудулганың, эргелел башкарылганың болгаш контрольдуң чаңгыс аайының дугайында ленинчи принцип.

Депутаттарның негелдеери — Совет эрге-чагырга органнарының шиитпирлериниң күүселдезин контрольдаарының — дээштиг хевири.

Сагылга-чурум болгаш организастыг чорук— амыдыралдың социалистиг тургузуунуң чарылбас онзагай чүүлдери.

Күрүне планы — хоойлу. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле планны ажыр күүседири — күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң патриотчу хүлээлгези.

Хоойлуларны шыңгыы сагыыры — хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези.

Совет хоойлужудулга — ажылчы чоннарның эргеажыктарының камгалалында.

Күш-ажылчы коллектив дугайында хоойлунуң бистиң будүрүлгеде ажыглаттынып турары.

ССРЭ-ниң улустарының найыралы — социализмнин улуг чаалап алышкыны.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнеңиң тайбыңны камгалаары, ядролуг дайынны чайладыры дээш демисели.

Совет Эвилелиниң делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар, боо-чепсекти эңдере будүрерин соксадыр талазы-биле инициативалары.

Социализмнин делегейге туруштарын быжыглаары — тайбыңны камгалаарының чугула фактору.

Ниити билиг болгаш профессионал школаның реформазы— сайзыраңгай социализмни болбаазыраңгайжыдарының кол кезээ.

Ниити билиг болгаш профессионал школаның реформазының политиктиг, социал-экономиктиг болгаш идеологтуг ужур-дузазы.

Ниити билиг болгаш профессионал школаның реформазын боттандырары — партия биле чоннуң хандамырыдан тудуш херээ.

Кижини бүгү талазы-биле сайзыраңгай кылдыр кижизидери — бистиң стратегтиг сорулгавыс.

Чаңгыс аай, күш-ажылчы, политехниктиг школа дугайында ленинчи идеяларны улам ыцай хөгжүдери.

Школа болгаш улусчу башкы дугайында сагыш салышкын — партийжи болгаш күрүне ужур-дузалыг чугула сорулга.

Будүрүлге биле школаны чоокшулаштырары — школа реформазының кол угланышкынарының бирээзи.

Аныяктарны ниитилелге ажыктыг күш-ажылга ынак кылдыр кижизидери —бирги чергениң чугула сорулгазы.

Бистиң будүрүлгевистиң школаны шефтеп турары.

Өөреникчи бүрүзүн маркисчи-ленинчи бүзүрелге, Төрээн чурттуң салым-хуузу дээш харысалганы медереп билиринге кижизидери — школаның бедик хүлээлгези.

Аныяктарны аңгы талазыбиле дадыктырары — күш-ажылчы коллективтериң чугула сорулгазы.

Аныяк салгалды кижизидеринге өг-бүленің ролюн бедидери.

Үругларывысты канчаар кижизидип турар бис? (күш-ажылчы коллективиниң чижээ-биле чугаалаар).

Школа реформазы— улус өөредилгезиниң бүгү системазын хөгжүдериниң үндезини.

Өзүп орар салгалдың коммунистиг кижизидилгезин улам сайзыраңгайжыдар талазы-биле комсомолдуң сорулгалары.

Школа реформазын боттандырарынга профэвилелдериниң ролю.

1984 чылдың бирги кварталында бистиң будүрүлгевис канчаар ажылдаанын?

Беш чылдың харыысалгалыг ээлчээнде ажыл-агыйны күженишкинниг чорударының деңнелин бедидээри.

1984 чылдың планын бүгү көргүзүглер талазы-биле долу болгаш ажыр күүседири.

Көскү агитация

ХӨЙ-НИИТИНИҢ САНАЛЫНГА ДАЯНЫР

«Тудут-механизация» трестиң 14-кү механизация эргелелинде коллективтиң ажыл-ишчилерин кыйгырган көскү агитация кайы ырактан көстүр. Кандыгдаа бүдүрүлге чери девискээринче кирер эжиинден эгелээр. Улуг хаалгадан кирип кээрге, эң көскү черде херимни дургаар азып кылган улуг хемчээлдиг панно-плакаттар, көргүзүг самбыралары кичээнгейни хаара тудар. Бүдүрүлгениң мурнакчылары беш кижи: аар кран машинизи В. М. Вилькс, суургалыг кран машинизи А. Г. Рыбакова, бульдозерист В. А. Семёнов, автомобильдиг кран машинизи Н. В. Ротов, экскаватор машинизи А. Т. Эльмояров олар Хүндүлел самбыразында улуг фото-чуруктардан хүндүткелдиг көрүп орарлар. Олар-биле кожа беш чылдың мурнакчылары — дөрт кижиниң база мергежилиниң аайы-биле социалистиг чарыштың бо чылдың мартта тиилекчилери — үш кижиниң аттарын тускай самбырада көскү кылдыр бижээш, көргүзүглерин айтып каан.

Цехтерде, ындаа-бээр эртер черлерде, вестибюльде лозуңнар, плакаттар, булуңнар долу. Олар бүдүрүлгениң адынга, ооң ажыл-амыдыралынга дүүштүр характеристиканы берип турар.

— Көскү агитацияны чүден эгелеп база чүге үндезилеп кылып турар силер? —деп, партия организациязының секретары Н. В. Кузинадан айтырдывыс.

— Кижилерден эгелеп, оларның күш-ажылынга үндезилеп кылып турар бис. Коллектив кежигүннериниң чогаадыкчы ажыл-ижинге, күжүнге бүзүрелди сиңирери, бүгү-ле шаптараазыннарны ажып эртип шыдаар чогаадыкчы күш-ажылдың кижилериниң сагыш-сеткилинге чоргааралды оттурары —кол сорулгавыс. Ону боттандырарынга башкарыкчы роль партия организациязының организакчы болгаш политика - кижизидилгелиг ажылындан хамааржыр — деп, Нина Васильевна чугаалады.

Ындыг улуг сорулга кайызын дораан-на база хары угда боттаны бээр: үе, шыдамыккай чорук херек. Бүдүрүлгечи сорулгалар-биле чергелештир эргелелге даштыны байдалды база психологтуг климатты үндезининбиле чаартырын коммунистер шиитпирлээн. Ынчангаш көскү агитацияның даштыгаа болгаш бажың иштинге турар янзы-бүрү хевирлерин чаартып, ооң угланыышкынын хүннүң айтырыглары-биле холбап, девискээрниң, цехтерниң эмгессекелиг, арыг-силиг турарынче кичээнгейни салып турар.

Кижилерниң сеткил-хөөнүн сергедиринге, коллективтиң амыдыралынга омакшылдыг, харысалгалыг чорукту доктаамал чорударынга көскү агитация улуг рольдуг. Партийжи кыйгырыглар, он бирги беш чылдың пландарының күүселдезинге совет кижилерниң тиилелгелериниң дугайында саннар, фактылар, мурнакчы дуржулга дугайында тодаргай информациялар — бо бүгү өңгүр плакаттарда, стендилерде, лозуңнарда, булуңнарда чыныттынган.

Даштыкы дериилде-шимелде дугайын чугаалажып турарывыс дыңнааш, бир ажылчын мынча диди:

— Ол дээрге ажылчынның даштыкы хевири-дир. Арыг-силиг ажылдаар чер ажылчынга улуг салдарлыг: ажылдаар шаг-шинек, бүдүрүкү күш бедик болур. Каасталга ажыктыг херек— плакаттардан, стендилерден, көргүзүг самбыраларындан хөй-ле солун, угаадылгалыг чүүлдерни билип аар бис.

Экономиктиг өөредилге кабинеди-биле кожа чаа кызыл-булуң дериттинип турар. Аңаа планнаан көскү агитацияның чамдык хевирлериниң эскизтерин сонуургап көрдүвүс. Оларның колдуу ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканының 40 чылынга тураскааттынган. Ында кылыр ажылдар ам-даа хөй. Ооң долу дериилдези коммунистиг субботник хүнүнде доостур.

Механизация эргелелиниң удуртукчулары болгаш партия организациязы планныг онаалдалар күүселдезинге болгаш ажылчыннарның политиктиг өзүлдезинге көскү агитацияның ажыктыын үнелеп, ону улам сайзыраңгайжыдып, чаартырынче кичээнгей салып, ооң арга-хевирин байлакшыдарынче хөй-ниитиниң сапал-онадын ап турар.

В. САТ.

«Тыва кодээ тудуг» трестиң № 62 КМК-зында Юрий Иванович Мамонтовтуң удурткан бызаңчы-бетончулар бригадазы мурнакчыларның одуруунда. Хөй эвес кижилиг ол бригада амгы үеде Сукпак суурда шенелде-үлегерлиг кварталда бажыңнарның тудуунда ыяш-биле кылыр ажылдарда хаара туттунган. Бригаданың турум, доктаамал бедик көргүзүглерлиг ажылдаарынга ында улуг арга-дуржулгалыг, бедик сагылга-чурумнуг хоочун тудугжулар салдарын чедирип турар. Ындыгларга Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Василий Павлович Фадеев, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан Владимир Петрович Маслов болгаш өскелер-даа хамааржыр. Олар аныяктарга арга-дуржулгазын айтып берип, күш-ажылчы сагылга–чурумга үлегер боор турар.

ЧУРУКТА: бригадир Ю. Мамонтов (ортузунда) хоочун тудугжулар В. Маслов (солагай талазында) болгаш В. Фадеев олар-биле.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Политиктиг, экономиктиг өөредилге

ЧАА СОРУЛГАНЫ САЛГАН

Бай-Тал совхозтуң девискээринде партия болгаш комсомол өөредилгелериниң чеди, экономиктиг өөредилгениң база ынча школалары ажылдап турар. Оларда хаара туттунган 412 дыңнакчыларның көвей кезии ажылчыннар.

Сөөлгү үеде партком политөөредилгениң организастыг чоруун, пропагандистерниң ажыл-чорудулгазын шыңгыыраткан. Ылаңгыя малчыннар өөредилгезинче чогуур кичээнгейни угландырып, ооң айда ийи удаа доктаамал эрткен турарын чедип алган. Бо өөредилге чылында пропагандистерниң семинарын парткомга ийи удаа чыылдырып эрттирген. Пропагандистерге ажыл-агыйның бүдүрүлге көргүзүглериниң сан-чурагайларын ай санында берип турар. Ажыл-агый бо чылдың бирги кварталында күрүнеге эът садарының планын хуусаа бетинде 100 хуу күүсеткен, малдың болгаш чаш төлдүң хораар чоруу эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, ийи катап кызырылган. Машина-техниканың эдилелинге, кадагалалынга турган четпестерни эдип, корум-чурум үрээр чоруктар-биле ажылды экижидеринче совхозтуң дирекциязы, кодээ Совет доктаамал кичээнгейни угландырган. Өөредилгени эки чорудуп турган, малчыннарның мергежилин бедидип, класстар тыпсыр, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп ат бээрин доктаамал чорудуп турар.

Политэкономиктиг өөредилгени удуртуп турарының талазы-биле парткомнуң ажылында четпестер бар. Өөредилгени ажыл-агыйжы айтырыглар-биле ханы холбавайн, дыңнакчыларның план болгаш социалистиг хүлээлге күүселдезиниң байдалын ай санында анализтеп түңневейн турар. Бо чылдың январь, февраль айларында «Сээң социалистиг хүлээлгең» деп кичээлдерни экономиктиг өөредилгениң школаларынга эрттирзе-даа, чамдык черлерге ооң шынары дээштиг эвес болган. Чаа хүлээлгелерни чедир сайгарып, анализтевээн. План болгаш хүлээлгелер күүселдезиниң талазы-биле эрткен чылдагы четпестерниң чылдагаанын чедир тодаратпаан. СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан ажыр 1 хуу өстүрер, продукцияның бот-үнезин 0,5 хуу немей чиңгедир талазы-биле ажыл-агыйның, бригадаларның, тус-тус кижилерниң көргүзүглерин ай санында санап түңневейн турар. Ол талазы-биле көргүзүглер ферма, бригадалар төптеринде чок.

Даштыг-Тей, Мешпең-Хөл хойжу бригадалар төптеринде, машина-трактор мастерскаяларында кызыл-булуңнар кышка удур септелге белеткелдиң чедир кылдынмаанындан бо өөредилге чылында ажыглаттынмаан, чамдык кызыл-булуңнарда столдар, сандайлар чедишпес, дыңнакчыларның өөрениринге таарымчалыг байдал тургустунмаан. Кичээлдерге ажыглаар көргүзүг материалдары болгаш техниктиг херекселдер садып алыр хемчеглер алдынмайн турар.

Б. БАРБА.
Бай-Тайга району.

Кижи, ооң хостуг үези

ТҮҢНЕЛ ҮНДҮРЗЕ

Март 14-те үнген № 64 «Шынга» парлаттынган «Кижи, ооң хостуг үези» деп ажык чугааны автор Ч. Куулар эгелээн. Ону номчааш, кижи бодунуң, күш-ажылчы коллективиниң кежигүннериниң, чурттап турар суурунуң аныяктарының, ажыл-ишчи чонунуң хостуг шак, үезин канчаар эрттирип турарын шугдунуп бодай бээр-дир. Хостуг үе. Ол дээрге кижиниң онаашкан ажылынга чарыгдаан үезинден арткан үе деп билип турар мен. Хостуг, чайлыг үезинде кижи театрга азы клубка кино, концерт көргей, лекция-даа дыңнаай. Ном номчууру, спортчу маргылдааларга, уран чүүлге киржири чугула. Аргыттынары, дааранары бистерге —херээженнерге хостуг үезин чөп ажыглаар ажыктыг чүүл ол. Уран чүүл кижилерниң сеткил-сагыжынга чараш, эки чүүлдерни арттырар, совет культурага кижизидер. Суурувус улуг эвес. Ынчалза-даа хостуг үешагын ниитилелге-даа, бодунга-даа ажыктыг кылдыр шын ажыглап билир, хөй-ниитичи идепкейлиглер долу. Оларга бухгалтер Елена Норбуевна Сандууну, № 2 КМК-да секретарь-машинакчы Галина Сатовна Оолакайны, башкы Мария Ивановна Хомушкуну хамаарыштырып болур. Ындыгларны оон-даа хөйнү адап, оларның чараш аажы-чаңын, будуштуг мөзү-шынарын дезеп алыксанчыг.

Үлегерлиг эш-өөрүнүң эки талазын эскербес, хостуг үешагын чөптүг ажыглап билбес, чараш чүүлге, кижизиг чорукче чүткүлүг кошкак, бодунга бот-хыналда деп чүве чок, ийи-чаңгыс аныяктарның аравыста бар болуп турары хомудаңчыг. Ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, кандыг-даа өөредилге черлеринде хаара туттунмайн, ада-иезиниң, төрелдериниң азыралында олурар, маңгыс-талчак амыдыралга амдажып, алдын өртектиг үешагын арагалаашкынга үндүрүп турарлар чок эвес. Ындыгларга хамаарыштыр чурттап турар черниң аайы-биле кижизидилге ажылын күштелдирери негеттинип турар.

Ажыл дээрге азы клубка кандыг-бир кежээ, ужуражылга-даа чарлап каарга, аңаа идепкейлиг кээп киржир, сонуургаар туржук, аксы чыттыг келгеш, шош-содаа үндүрер, улуг, биче кижилерге хүндүткел чок аныяктарны канчалза экил? Бо айтырыг кижи бүрүзүн дүвүредир ужурлуг. Совхозтуң комсомол комитеди аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирип, хостуг үени чөп ажыглаарының айтырыын хурал-суглаага чугаалажып, диспуттан аңаа хамаарыштыр организастап чорутса эки деп саналдыг мен.

З. МААДЫ.
Улуг-Хем району,
Чаа Чаа-Хөл суур.

УЛАМ ИДЕПКЕЙЖИДЕР

Совет кижи бүрүзү күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун, ниитиниң өнчү-хөреңгизин болгаш чонунуң эрге-ажыын камгалаар хемчеглерге киржири хамаатты хүлээлге болур деп ССРЭ-ниң Үндезин хоойлузунда айыткан. Ол негелдени күүседиринге чоннуң организастыг киржилгезин хандырар сорулга-биле 1959 чылда бүгү чуртка эки тура дружиналарын организастаан болгаш ооң дүрүмүн бадылаан, чер-черде организацияларга, албан черлеринге, бүдүрүлгелерге, колхозтарга, совхозтарга ооң бөлүктерин, а районнар төптеринге штабтарны тургускулаан. Аңаа коллектив бүрүзүнүң идепкейлиг кижилериниң билдириишкинин ёзугаар тус-тус даңгыраан хүлээп ап, оларга шынзылгаларны, хөрек демдектерин тыпсып бергилээн.

Улусчу дружиналарның удуртукчузу колдуу-ла албан черлериниң удуртукчулары болуп турганы-биле ажылды организастап чорударынга бүгү талалыг эптиг турган. Ол үеде Тожунуң «Совет Тыва» колхозун даргалап турган, ол ажылды база каш чыл дургузунда удуртуп турдум. Ынчан бисте 15 хире дружинник турду. Олар дыштаныр хүннерде, байыр-чыскаал үезинде график ёзугаар дежурныйлаар. Ынчан амгызы дег хөй машина-техника бар эвес. Ол хиреде-ле дружинниктерге ыяап-ла машинаны берип каар. Дежурныйлар тускай журналдыг, аңаа чүү болганын кысказы-биле демдеглээр. Чамдык таварылгада протокол-даа тургузар. Ооң түңнелин хамаарышкан черге сайгарып, хемчээн алыр турган. Ол бүгүнүң түңнелинде колхоз, ооң төвү Адыр-Кежиг суур чүгле районга эвес, республикага безин эң эки корум-чурумнуг суур болуп, чаңгыс эвес удаа шаңнадып, демдеглеттирип турду.

Ынчангы дружинниктер Дугур Бараан, Балдан Лузужук, Биче-Хоор Бараан, Сонайбан Көл, Дыртый-оол Дупчун дээн ышкаш коммунистер, комсомолчулар ол чиик эвес немелде албан-хүлээлгени күүсетпишаан, колхозтуң мурнакчылары болуп ажылдап чордулар.

Ол үеде бистиң дружинниктеривис чүгле суур иштинге эвес, колхоз девискээринге оорларны, төтчеглекчилерни илередип, харысалга чогу-биле өрт үндүрген кижилерни безин истеп сүрүп турган илередип, чогуур хемчээн ап турдувус. Ол чорук дружинниктерниң ат-алдарын бедидип турган.

Ол чугула ажылды моондаа соңгаар ёзу барымдаалавайн, тодаргай эрге-хоойлуларга дүүштүр улам идепкейжидери күзенчиг.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

ЭМЧИЛЕР— ДРУЖИННИКТЕР

Улусчу дружинаның тургустунганындан бээр 25 чылынга чедиишкиниг ужуражыр дээш Тес-Хемниң район эмнелгезинде дружина бөлүү (командири Р. И. Калдар-оол) багай эвес ажылдап, район төвүнде эки ажылдыг бөлүк деп санадып турар.

Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга эмчилер И. Самбуу, К. Танова, К. Самбуу, медицина сестралары В. Көрген-оол, Л. Кара-оол, К. Чимит олар идепкейлиг киржип турарлар. Бо дружинниктер эрткен чылын «Арагалаашкын болгаш кем-херек үүлгедиишкини» деп нитти темага беш лекцияларны, хөй санныг беседаларны районнуң чурттакчы чонунга номчааннар.

Бөлүк кварталдап тургускан план ёзугаар ажылдап, кижи бүрүзү социалистиг хүлээлгелиг, ооң күүселдези дээш демисежип турар. Улусчу дружинниктер боттарының хөй-ниитичи ажыл-херектерин ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканындан бээр 40 чылының байырлалынга база бистиң чуртувуска улусчу дружиналарның тургустунганындан бээр 25 чыл болганынга тураскааткан.

Ч. БОРБАЙ-ООЛ.

Канчаар эрттирзе экил?

САНАЛЫМ КИИРИКСЕДИМ

Куданы канчаар эрттирзе экил? Бо айтырыгга хамаарыштыр саналым киирикседим. Оглу кады чурттаар дээни кысты ада-иезинге чугаалаан соонда, олар кудагайларга барып, «кыс дилеп» алыры артык эвес деп бодаар мен. Ол орта куданы каяа, кажан эрттирерин сүмелешкей-даа. Куда эрттирер хүнүн кодээ Совет күүскому, совхоз дирекциязы, профэвилел болгаш комсомол комитеттери-биле дугуржуп алыры кончуг таарымчалыг.

Куда эрттирер үени дугуржуру черле чөптүг. Частың чечээ четчип, хектер үн алчып, мыйгак хараганнар чечектелип турда азы күзүн ногаа аймаа четчип бышкан үеде эрттирзе эки деп бодаар мен. Маңаа ниитиниң бачым ажыл-агыйын өөренип көөрү чугула. Чамдык эштерниң саналын алгаш көөрге, кудага хөлүн эрттир улуг өртектиг белек сунган ажыы бар бе дээр хөөннүг-дүр. Мен орта таарышпас-тыр мен. Оглунуң азы кызының кудазынга адаже чүректиң ханызындан чылыг-чымчак чагыг-сүмезин бербишаан, мунар машина-балгадын-даа бергей-ле. Ол дээрге белек ышкажыл.

Кижиниң назынында куда хүнү чаңгыс катап эртер. Ол уттундурбас хүн кижиниң бүгү чурттталгазында сагыжынга артар ужурлуг. Ындыг болбастың аргазы чок. Сад чаңгыс чазын чечектелир деп ырлап турары-даа шын. Номчукчуларның кудага хөй янзы оюн-тоглаа организастаза деп саналынга каттыжар мен.

Бо айтырыгны сайгарып турганып, 40—50 чылдарны сактып кээр бис. Ынчан үедаа, амыдырал-даа амгы шагга четпези билдингир. Ийе, ынчан бис амыдыралывысты ийи стакан, чаңгыс сакпың, орун, стол, сандайдан эгелээн бис. Оон күш-ажыл кылып чораш, акша-көпеектиң үнезин көрүп, чоорту эт-сеп саттынып алган бис. Бодунуң ол эт-севинге кижи камналгалыг болур чүве. Амгы аныяктарга камналга, хумагалалды сүмелээри черле артык эвес.

Кудага болгулай бээр багай чаңчылдардан уштунар өй келген. Чижээлээрге, байырлаар, өкпелээр, арага негээр, шош-содаа үндүрер дээш оон-даа өске.

О. ТАС-ООЛ.
Кызыл району.

СҮМЕҢЕР КАНДЫГЫЛ?

Бижикчи А. Нарадының № 68 «Шынга» үнген чүүлүнге хамаарыштыр номчукчулар боттарының чөптүг саналдарын киирип турардыр. Социалистиг өг-бүле тудары-биле ийи уруг аразында харылзажып, дугуржуп алганда, чурттап, ажылдап турар чериниң аайы-биле бажыңны берип, деткиири черле чөптүг. Боттарының күзели-биле өгленген уругларынга кудашкылар канчаар белек-селээн тыпсыры оларның херээ.

Куда эрттиреpде ниитиниң сезоннуг ажыл-агыйын көрүп, партия, профэвилел болгаш комсомол комитеттери база кодээ Совет күүскомнары-биле дугуржуру албан. Ооң кылыр ай, хүнүн доктаадып алза эки. Чамдык кудаларны көөрге «хары шай» деп чаңчылы база бар. Ол харыы шайдан куда улам узамдыгып, ажыл-агый үстүрүп, массалыг арагалаашкынче шилчиири чажыт эвес болуп турар. Келген аалчыларны хондур-дүндүр арагаладыр чорукту болдурбаза чогуур. Кандыг-бир херек-чорук кылыр дээш чөпшээредип алган машиназын айыткан шагында ажыглааш, харысалгалыг кижилерге хүлээдип бээри чугула.

Амгы үеде өг-бүле бүрүзү дүрүмде айытканың ёзугаар мал-маган тудуп орар. Ындыг болганда, национал чемнерниң эң-не хүндүлүү — ааржы, быштактан кылгаш чүге столга делгеп болбас деп? Бо дээрге ада-өгбелеривистиң чаагай чаңчылдарының бирээзи болгай. Бо талазы-биле номчукчунуң саналы кандыгыл? Черле ынчаш келир үениң аныяктары быжыг турушт үг өг-бүлени тударынга кандыг ажыктыг сүмелерни киирип сээр силер, номчукчу?

Ч. СУНДУИ.
Тес-Хем району.

Кооператорларда

МУРНАКЧЫЛАРГА ДАЯНГАШ

Улуг-Хемде «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязының коллективи Совет Тываның 40 чыл оюн төлептиг уткуур дээш кооператорлар аразында социалистиг чарышка идепкейлиг киржип турар. Оон түңнели эки бо..п, бо чылдың баштайгы кварталын чедиишкиниг доосқан. Үүрмектел садар бараан саарылгазының планын 100,4 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың бо үезинден коллектив янзы-бүрү бараанарны 22 муң рубльге хөйнү саткан.

Ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелери база эки ажылдаан. Оон коллективтери ниитизибиле планны 230 хуу күүсеткен, хлеб быжырыкчылары квартал планын 100,5 хуу боттандырган.

Бо чедиишкиннер дээрге, кооператорларның аразында социалистиг чарышты дээштиг организастаарының, күш-ажылдың сагылга-чурумун коллективке күштелдиргениниң, кижи бүрүзүнүң ажылынга ээ-харысалгазын бедиткениниң түңнели болган. Хөй-нииити организацияларының күжүнге даянып, бо чедиишкиннерни улам быжыглаар сорулганы салган бис.

Кооператорларның мурнакчыларының үлегерин, оларның арга-дуржулгазын нептередир талазы-биле ажыл ам-даа күштелир. Коллективте ажыл-ишчи, дааннган херээнге бердингеннер дээш эвес. Ак-Туруг суурда аъш-чем магазининиң эргелекчизи Н. Күдер, Арыг-Үзүүнде Т. Комбу, автомагазин садыгжызы С. Даваа болгаш өскелер-даа ай, квартал пландарын доктаамал ажыр күүседип турарлар. Ол ышкаш хлеб быжырыкчызы А. Нурзат-оол, чолаачы А. Хирлиг-бей, склад эргелекчизи Л. Моңгуш болгаш өскелер-даа күш-ажылга төлептиг хамаарылганың үлегерин көргүзүп турар.

Ч. АЙЫР-САНАА,
ажылчын кооперациязының баштаар чериниң даргазы.

«ШЫНГА» ХАРЫЫ

ПЛАНДА КИРГЕН

Бо чылдың февраль 5-те № 31 «Шынга» «Ээ көрнүр хүнү кайыл?» деп чүүл парлаттынган. Улус депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы Ч. Удумбараның дыңнатканы болза, нитти ажыглаар автопарк чогундан район төвү-биле чурттакчылыг суурларже автобус шимчээшкинин ажыдар арга чок. Кызыл — Сарыг-Сеп маршруттуг автобустар ындыг рейсти база кылып шыдавас. Чүге дээрге Дерзиг-Аксындан Сарыг-Сеп суурже ортумак школаның өөреникчилерин чедирип турар.

Келир чылын Сарыг-Сеп суурга 5 автобус кирер гараж тудуун кылыры көрдүнгениниң септелге-тудуг участогунуң планында киирген. Кажан ол ажыглалга киирерге, район иштинге автобус шимчээшкининиң айтырыы үзе шиитпирлеттинер.

УЧЁДУН ЭКИЖИТКЕН

Эрги Чаа-Хөлде складка турган он-он муң рубль өртектиг артык кезектер кожуртунмайн барган, а складты үреп каапканын шугумчулаан чүүлдү «Ээ-харысалга · чогундан» деп эгениң адаанга бо чылдың № 43 «Шынга» парлаан.

Чагаада айыттынган фактыларның хөй кезии бадыткаттынган. Харысалгалыг эштер кол инженер С. Саяга болгаш МТМ эргелекчизи Д. Демчикке административтиг хемчегни онаалган. Амгы үеде артык кезектерни «Найырал» совхозтуң складынче сөөртүп әкелген. Оларны шыгжаарының контролюн болгаш учёдун экижиткен. Ол дугайын райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги В. Хангаев дыңнаткан.

БАДЫТКАТТЫНГАН

Бо чылдың февраль 7-де № 32 «Шынга» «Автомагазин келирге-ле...» деп чүүл үнген. Ында хүн бүрүнүң чиик өртектиг, эргежок чугула бараанарын экпээрин бодавас, чагыгны күүсетпейн баарын хомудап бижээн. «Тиилелге» совхозта ажылчын кооперациязының баштаар чериниң даргазы А. К. Оюн автомагазин кодээ Совет күүскомунуң бадылап каан графигин барымдаалап малчыннарже үнүүшкүнүн кылып турарын дыңнаткан. Автомагазин эргелекчизи эш Татьяна Моңгушту баштаар черге сайгарып көрген. «Шамбалыг» совхозтуң малчыннарының хомудалы бадыткаттынган болгаш аңаа шынгыы доңгулданы берген.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛГАН

Бо чылдың март 23-те бистиң солуннуң мурнуку чүүлүнге Кодээ ажыл-агый министерствозунуң элээн хөй совхозтары күрүне пландарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүсетпейн турары дээш шугумчулеткен турган. Ол шугумчулелге тайылбыр харыыны кодээ ажыл-агый министри И. Г. Лавриненко редакцияга берген:

— Республиканың чамдык совхозтарында часкы хову ажылдарынга белеткелдиң сула чорул турарын болгаш мал кыштаглаашкынының организас чогун солун шын шугумчулаан. Ылангыя Улуг-Хем, Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнар сүт бүдүрерин болгаш ону күрүнеге садарын дыка эвээжеткен, малдың хорамчазы база хөй турган.

Илереттинген четпестерни чайладыр талазы-биле боттуг хемчеглерни министерство алган. Чижээлээрге, ол районнарның совхозтарын тараа болгаш сиген үрезиннери-биле хандырган. Апрельдиң эгезинге чедир бүгү үрезинниң 73 хуузу арыглаттынган, ол үрезинниң тарылга эгелээринге чедир белен болдурар талазы-биле бүгү хемчеглер алдынып турар.

Республиканың совхозтарының часкы хову ажылдарынга белеткелин база хынап көрген. Хыналданың түңнелин совхозтарның болгаш кодээ ажыл-агый эргелелдериниң бүдүрүлге хуралдарынга чугаалашкан. Ынчан арткан техниканы дүрген болгаш бедик шынарлыг септээрин, ажылчын пландарны дарый тургузарын ажыл-агыйлар удуртукчуларынга болгаш тускай эртемниглерге дааскан. Ооң соонда республиканың чер ажылының ажылдакчыларының хуралын база эрттирген.

Илереттинген четпестерни болдурган дээш буруулуг удуртукчуларга болгаш тускай эртемниглерге хамаарыштыр хемчеглерни министерство болгаш кодээ ажыл-агый эргелелдери алган.

Министерство кодээ ажыл-агый эргелелдериниң начальниктериниң, совхозтар директорларының болгаш зооветажылдакчыларның хуралын чыгташ, аңаа кыштаглаашкынның байдалын, кыргылдага, чайгы семиртилгеге белеткелди база чугаалажып, четпестерни чок кылырының немелде хемчеглерин алган.

ШАҢНАЛ АКШАЗЫН КАЗААН

Бо чылдың март 6-да үнген № 58 «Шынга» бижикчи И. Дартай-оол Ийи-Тал суурда холушкак бараанар магазининде чамдык чугула бараанарның ховар кээп турарын «Шилип алза кандыгыл?» деп эгениң адаанга шугумчулаан. Ук чүүлге хамаарыштыр харыыны Улуг-Хем райпозунуң баштаар чериниң даргазы В. А. Дронин чоруткан. Ооң бижээни болза:

«Солунда парлаттынган материалды баштаар чериниң калбак хуралынга чугаалапкан бис. Фактылар бүрүнү-биле бадыткаттынган. Кызылдың садыг баазазындан кидис идик аймаан үзүктелиишкиниг чоруткаанындан кезек үеде сатпааны шын. Бо чылын садып алыкчыларның негелде-херегелелин өөренип көргеш, ук бараанарны 40 хуу хөйнү чагыттывыс. Бараанарны үзүктелдирбес талазы-биле контрольдаарын райпо баштаар чериниң даргазының садыг талазы-биле оралакчызы В. П. Шиповаловага дааскан.

Үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарының ассортиментизин элбедир талазы-биле хемчеглер ажылдап кылдынган. Ук бараанарны чогуур үезинде негевейн, үзүктелиишкин болдурган дээш товаровед Т. Шихалееваның шаңнал акшазын казаан. Ховар бараанарны солунда киирген магазиннер хуваалда ёзугаар ап турар».

КЕРЭЭНИ ЧАРГАН

Ол-ла районда Ак-Тал суурнуң чурттакчылары хлеб-продуктуларны бир хүн ажылдыр экпеп турарын, чамдыкта ол «графигин» үзүптерин хомудап редакцияже бижээн. Оон аңгыда хлеб келгенде ону дораан сатпас, чамдыкта 16 шакта суг садар деп «шиитпирни» садыгжы үндүре каапкарын бижээннер.

Бо хомудалга хамаарыштыр харыы база райпо баштаар чериниң даргазы В. А. Дрониндең келген. Ук магазинниң ажылының дугайында райпо баштаар черинге чугаалашкан деп ол дыңнадып турар. Суурнуң чурттакчыларын хлеб продуктулары-биле үзүк чок хандырар сорулга-биле Хову-Аксының хлеб заводу-биле керээни база чарган.

Ак-Тал суурда магазин эргелекчизи З. И. Агыбиле тускай чугаалашкан болгаш бараанарны садарының база хүлээп алырының талазы-биле тайылбыр ажылын чоруткан деп ук харыыда бижээн.

АРГАЛАР ТУРГУСТУНУП ОРАР

«Шын» солунга бо чылдың март бирээде «Тудуг ажылын шапкынчыдар» деп мурнуку чүүл үнген. Ында шугумчулелге хамаарыштыр Эрзинде туүйбу заводунуң директору Т. Ч. Куударның дыңнатканы болза, заводтуң тудуу 1978 чылда эгелээн, ажыглалга кирген деп санаан чылы — 1981. Херек кырында алырга, ооң технологтуг дериилгелери болгаш кылыглары төлевилели-биле карышкак. Ооң түңнелинде дыка хөй чүүлдерни эде кылып база таарыштыр тудар апарган.

Бо бүдүрүлге баштайгы продукциязын, 54 муң тонна туүйбуну болгаш 20 тонна чугайны 1982 чылдың ийиги чартыында бүдүрген. Заводка эдиглерни 1983 чылда база кылган болгаш 170 муң туүйбуну, 80 тонна чугайны бүдүрген. Ниитизи-биле 224 муң туүйбуну, 100 тонна чугайны завод бүдүрген. Ол продукцияны совхозтарга, албан черлеринге болгаш организацияларга саарган. Бо чылын коллектив бүдүрүлгениң технологтуг дериилгелерин болгаш кылыгларын колдуунда доозар болгаш 1500 муң туүйбуну база 100 тонна чугайны бүдүрер.

Ынчангаш төлевилелде көрдүнген күчүнү ажыглаарының аргалары, байдалдары тургустунуп орар.

ПРАКТИКАГА АЖЫГЛААР

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы ажыттынгандан бээр 10 чыл болган. Ам филиалда 1000 ажыг кижи өөренип турар. Институтту 500 ажыг кижи дооскан. Келир үениң инженер кадрларын белеткээринге олариың өөредилгезин амыдырал-биле холбаары, аңаа холбаштыр эртем ажылын чорудары эң чугула. Бо талазы-биле филиалда кандыг ажылдарны чорудуп турарын ооң директору Д. Б. БУЗУР-ООЛ мооң адаанда кысказы-биле чугаалап турар.

Дээди өөредилге черин доозун үнер специалист-инженерлер институтка өөренип турар үеде келир үеде мергежилинге хамаарышкан билиглерни шингээдип албышаан, боттары практиктиг ажыл-херектерни эки билир, бүдүрүлгени башкарарының командирлери болур ужурлуг. Бистиң студентилеривистиң бедик мергежилдиг кадрлар болурунга оларны өөредип турар башкы кадрларның бедик мергежилдиг болуру кончуг чугула. Бисте ажылдап турар башкыларның 20 хуузу — эртем кандидаттары. Ол ам-даа чавыс хуу. Ынчангаш филиалдың доозукчуларындан 2-3 кижини чылдың-на стажировкалатпышаан, аспирантураже өөредип чорудуп турар бис. Чижээлээрге, баштайгы доозукчуларының бирээзи А. Н. Городецкий бо чылын аспирантураны дооскаш, диссертациязын камгалаан. Ийиги доозукчулардан Борис Кара-Сал келир чылын аспирантураны доозар.

Келир үениң инженерлеринге бодунуң мергежилин ыяк билири-биле чергелештир чогаадыкчы чорук негеттинер. Ынчанмас болза олар бүдүрүлгени сайзырадырынга улуг-хүүзун бүрүн киирип шыдавастар ийик. Ооң үжүрүнда студентилериниң башкылары чаа түүлдүң тургузукчуларын-эртем д е ннер болур болза кончуг эки. Филиалдың башкылары бо талазы-биле элээн ажылдарны кылгылаан.

Чамдык чижектерден көрээлиңер. Башкы В. И. Коловскийниң удуртулгазыбиле филиалга кылган тараа арыглаар машинаның бүдүрүкчүлүү түскай сериялыг машинадан алды катап бедик. Ону ажылдадырынга түгле үш ажылчын херек, сериялыг үндүрүлге машиназынга 18-20 кижи ажылдаар болгай. Шак ындыг машинаны бистиң республиканың 20 совхозунда ажыглап турар. Ам-даа 20 машинаны кылырының чагыы киргеи.

Тараяны комбайн-биле кестирип турда, 8 хуу хире чидириглиг болуп турар. Ону бүгү чүрт хемчээли-биле алыр болза, кончуг хой. Тараяны чидириг чок ажаап алырының технологизязын көдээ ажыл-агыл академиязының эртемденнери ажылдап кылып турар. Ук технологияны ёзугаар алыр болза, сыпта тараяны дазылының үстүнден кезер, ооң арыг тараа болгаш саван ылгалыр, өске чидириг болбас. Ындыг-даа болза амгы туруп турар көдээ ажыл-агыл машиналарының чаңгызы-даа үстүнде массаны эки ылгап шыдавас. База-ла бистиң филиалдың башкыларының (удуртукчузу Г. Я. Эпп) сепаратор машиназы бо ажылга чогумчалыг болуп турар. ВАСХНИЛ-диң Сибирь салбыры-биле керээни чаргаш, ук машина Новосибирск область шенелде эртип турар.

Бистиң башкыларывыста чогаадыкчы отчугаш бар, олар студентилерни сонуургадып, эвилелдеп шыдаарлар. Бо ажылга шупту башкылар идепкейлиг киржири ёң чугула. Ынчанмас болза бистиң доозукчуларывыс бүдүрүлгениң чаартыкчылары болуп шыдавастар. Келир үениң инженерлериниң ажылдап барган бүдүрүлге коллективтериниң инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш ажылчыннары боттары чаартыкчы чорукту нептередикчилери болуру чугула. Ынчангаш бүдүрүлге, албан чери бүрүзүнге техниктиг чогаадылгаже онза кичээнгей салыры — кол сорулга.

МОСКВАДАН ААЛЧЫЛАР

Бистиң республикада Москонцерттиң эстрада артистери аалдап кээп, солун программалыг концертин чоңга бараалгадып чоруп турар. В. Петров удуртқан ыры - хөгжүм ансамблиниң үделгези-биле солистер РСФСР-ниң алдарлыг артизи, эстрада ырларының делегей конкурстарының лауреады Светлана Резанова болгаш Вадим Аникейчик олар совет композиторларның ырларын күүседип турар.

Тываның хөгжүм-шиин театрынга оларның концертинге көрүкчүлер хос олут чок кылдыр олургулапканнар. Көжеге ажыттынары билек артистерни изиг адыш часкаашкыннары үткүп алган. Концерттиң программазында ырлар күүселделеринден аңгыда танцылчылар, жонглёрлар, чугаа жанрының күүседикчилери солун оюннарын бараалгадып турар.

РСФСР-ниң алдарлыг артизи Светлана Резанованы бистиң көрүкчүлер төп теледамдыдыглалардан, ооң грампластинкаларындан таныырлар. Ынчангаш ооң-биле ужуражылга чылыг, сеткил хайныышкынның байдалынга эртken. Ооң күүседикчи чаа-даа, эрги, билдингир апарган-даа ырларын көрүкчүлер өөрүшкү-биле хүлээп ап турганнар. Хөйге билдингир апарган база Светлана Резановаңың күүселдези-биле сурагжаан «Белый танец» деп ырны артист күүсетпишаан, көрүкчүлерни сцена кырынга вальсче чалап, олар-биле аянныг үделгениң адаанга танцылааны көрүкчүлер-биле артисти улам чоокшулаштырып, оларның сеткилин хайныктырган. Артистиң күүседикчи Арбат дугайында ыр, ол ышкаш В. Высоцкийниң «Аъттарны дүргедиңер» деп ырларын кижи магадавас арга чок. Көрүкчүлер артисти сценаже катапкаран чалап, демниг адыш часкаашкыннары-биле үдеп турганнар.

С. БАЛЧЫР.

Чайгы спартакиада чоруп тур

ДЕЛГЕМ АЯҢДА СТАРТТАР

Совет Эвилелиниң акыдукма улуг бүлезинге Тываның эки тура-биле каттышканындан бээр 40 чыл оюнга тураскаатkан ышкы спартакиада доозулган болгаш күш-ажылчы коллективтерге, албан организацияларга база школаларга, дээди, ортумак өөредилге черлерине апрельден октябрь айга чедир уламчылаар чайгы спартакиада эгелеп турар.

«Спартак» спорт ниитилели болгаш ооң Кызыл хоорай чөвүлели чайгы спартакиаданың программазынга кириштир часкы кросс маргылдааларын организастап эрттиргилээн.

Кызылда «Сайлык» кафезиниң дужунда делгем аянга «Спартак» спорт ниитилелиниң бирги чери дээш часкы кросска республика маргылдаазы болган. Дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң студентилери болгаш сургуулдары, бүдүрүлгениң ажылчыннары, албан-хаакчылар болгаш школачылар ол маргылдаага идепкейлии-биле киришкеннер.

1500 метр дистанияның стартынче уруглар мурнай үнгеннер. Маңаа хоорайның школачылар аразынга мооң мурнунда болгулаан ындыг маргылдааларның тиилекчизи Ирина Кудря финишке өскелерни мурнай келген. Хову-Аксының аныяк спортчузу Татьяна Иргит биле № 2 школаның төлээзи Сайзана Монгуш олар каш-ла секунда мурнадыпканнар.

Металлургтарның ажылчын сууру — Хову-Аксының төлээлери Мария Хувискаал, Аля Коряева болгаш Рада Түлүш олар 1000 метриң дистанциязынга мурнунче кымны-даа киирбээнер.

Кызылдың башкы училищезиниң сургуулу Татьяна Тебенькова эрткен кышкы спартакиаданың хаак маргылдааларынга идепкейлиг киришкеш, каш удаа тиилекчи болган. Спортчу чеднишкиннерге ол улам хей-аът кирип, кросска 2000 метриң дистанциязынга тиилээн. Педагогика институдунуң спортчулары Серенмаа Сарыглар биле Татьяна Базыр олар ийиги, үшкү черде.

Ооллар аразынга баштайгы стартче (2000 метр) шилиндек 20 спортчу үнгеннер. Хову-Аксының төлээзи Радомир Лапаа дистанцияның баштайгы долгандырынга шоолуг күш үндүрбейн маңнап чораан, сөөлгү шиитпирлиг секундаларда № 4 школаның төлээзи Ф. Никифоровту мурнаан, ийи дугаярында келген. Александр Михайлов (школа-интернат) маңаа бирги черни ээлээн.

Аныяк спортчу Шолбан Санчайның ады мооң мурнунда түгле Хову-Аксынга билдингир турган болза, ол ам «Спартактың» республика тиилекчизи апарган. 3000 метриң дистанциязын ол 10 минута 19,6 секундада эрткен. Ол ышкаш Эдуард Давааның (школа-интернат) көргүзүү база багай эвес болган.

Эр улус аразынга 2000 метриң дистанциязынга күш-ажылчы коллективтериниң, албан организацияларының спортчулары маңнашканнар. Тываның электри четкилериниң ажылчыны Владимир Илкин стартган үнгеш, ол хевээрле мурнунче өскелерни киирбейн финишке келген. «Востоксантехмонтаж» эргелелдиң көжүп чоруур механизастаттынган колонназының ажылчыны Валерий Бурхинов биле Кызылдың үлетпүр барааннар садыының «Саян» универмагында ажылчын Хураган-оол Саая олар шаңналдыг черлерни ээлээннер.

Кросстуң солун кезээниң бирээзи — 5000 метриң дистанциязынга чарыш. Маңаа Хову-Аксында «Тыва кобальт» комбинаттың энергия цегииниң ажылчыны Александр Гуляев мурнап чораан, финиш чоокшулап турда, дуржулгалыг спортчулар Алексей Осипов (педагогика институду) биле ургларының спорт школазының тренери Станислав Лямин оларга мурнаткаш, үшкү черни ээлээр аргалыг болган.

«Спартак» ниитилелиниң Кызыл хоорай чөвүлели команда талазы-биле бирги черни ээлээш, шилчиир кубок, вымпел болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаткан. Хову-аксыжылар базала шаңналдарга төлептиг болуп, ийиги черни ээлээн.

Бүдүрүлге коллективтериниң аразынга Кызылдың үлетпүр барааннар садыының төлээлери тиилекчи болган. Автоорук техникумунуң командазы өөредилге черлериниң аразынга мурнаан.

Ак-довуракчылар бо маргылдаага киришпээн.

В. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТА: чарыш үезин. Авторнуң фотозу.

Шыдыраа

ХООЧУННАРДАН ДУДАК ЧОК

«Спартак» эки тура спортениитилелиниң чемпиону ат дээш хоочуннар-биле чергелештир талантылыг аныяк шыдыраачылар ойнап турар. Оларга школачы ооллар Б. Кульбистеев, О. Монгуш, архитектор О. Донгак болгаш өскелер-даа хамааржыр.

№ 2 школаның өөреникчизи О. Монгуш маргылдааны аштырыышкын чок, чедиишкиниг эгелээннериниң бирээзи. Ылаңгыя ол бешки салыгда ажык баштыг арткаш, республика чемпиону чораан М. Адыг-оолду девидедипкен. Ооң-биле чергелештир Орлан маргылдааны баштап турарларның одуруунда хевээр.

Орлан Донгак дөртку, бешки салыгларда ук чемпионаттың шыырак шыдыраачылары Ч. Оюн биле А. Болдыновту улаштыр уткан.

Аныяк шыдыраачылар ортузунга республика чемпиону Б. Кульбистеев хөлүн эрттир далашкаш, дуржулгалыг шыдыраачыларның «дузаанга» туттуруп, аргажок удар ужурлуг туруштарын оскунгулаан. Бешки салыгда М. Хомушкута удур ойнаш, халдаашкыны тергинин эки турза-даа, далажыпсалгаш ол уттурган.

Ч. Оюн Хову-Аксының төлээзи К. Донгакты уткаш, маргылдааның өске арткапарын мурнай берген. Ам ооң саны беш салыг соонда 3,5 апарган.

Д. САЛЧАК.

◆ Улусчу чогаадылга фестивалы ◆

КАТАПТАВАЗЫ КҮЗЕНЧИГ

Чоокта чаа республиканың район бүрүзүнден 48 ажыг ыраажы Кызылдың уран түүл үчилищезинин концерт залынга конкурска киришкеннер. Ыраажы бүрүзү бодунуң ырлаар талантызын Совет Тываның 40 чылынга база Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелгениң 40 чылы байырлалдарга тураскаатkан ийи аңгы характерлиг ырларны күүселкен. Конкурстуң кол сорулгазы — эткир, чараш үнүнүг, салым-чаланныг ыраажыларны дилеп тывары. Бо чылын Москвага болуп эртер Тыва АССР-ниң литература болгаш уран түүлүнүн хүннеринге шилиндек ыраажыларны киириштирер сорулга-биле ук конкурсту организастап эрттиргеп. Аңаа тиилээн ыраажыларга тустузунда бирги, ийиги, үшкү черлерни тывыскан.

Бирги черни Улуг-Хем районнан ыраажы Любовь Сехага тывыскан. Ыраажының сцена чурумун сагып билирин, хостуг, өткүг, дыңзыг үнү-биле ырлаанын чон магадаан. Л. Сеханың күүседикчи культуразын түскай эртемниг ыраажыларга деңнеп болур.

Бистиң республикада ырлаар эр улустуң саны ховар деп болур. Ынчалза-даа Өвүр, Бай-Тайга, Монгун-Тайга районнарындан ыраажыдар солун күүселделерни чоңга бараалгаткан. Өвүрден ыраажы Сергей Дашоолдуң үнү ындыг кончуг өткүт, дыңзыг эвес-даа болза, хоюг, бедик баритон үнү-биле «Эглип келир күштарым» деп К. Баазаноол. З. Намзырайның ырын чедиишкинниг күүсеткеш, ийиги шаңналды алган. Бай-Тайга райондан келген Байлак-оол Казарыкпай ыраажыларның эң аныяа, ол — он алды харлыг. Ооң күштүг чараш, аянныг үнүн кижи магадавас арга чок. Ооң күүселдези түгнел концертке база кирген. Монгун-Тайгадан бо удаада келген ыраажыларның күүселделзиниң шынары бедик болган. Түгнел концертке ук райондан келген үш ыраажы бүрүнү-биле киришкен.

Ыраажы бүрүзүнүң күүседир аяны база бодунга тааржыр чогаалды шилип алыры чугула. Сут-Хөлден келген Виктор Сарыглар-ның күүселдези аажы-чаң талазы-биле оскелерден ылгалдыг болган. Ыраажының шилип алганы ырының бодунуң үнүнге, күүселдезинге таарышканын демделевес арга чок. Бай-Тайганың ыраажызы Виктор Иргитте ырлаарының бүгү аргазы бар. үнү четчир хиреде-ле, бодунга таарышпас репертуарлыг болганындан «Байырладың вальзының» бедик ноталарын ап шыдаваан. Уран түүл удуртукчузу ыраажының кайы темага, кандыг характерлиг ырны шилип алырын, ону белеткеп турар үеде эскерип көрүп, сүмелээр ужурлуг турган.

Конкурска келген ыраажыларның үделгези чегеп: ыраажыларның күүселдезинге дузалаар туржук, чамдык үдекчилер оларга шаптыктап турар. Конкурстуң киржикчилери оон аңгыда эргижээн, чаңгыс аай ырлар шилип ап турары хомудынчыг. Чаа чараш аядгаларлыг тыва ырларның күүселдези эвээш.

Ынчангаш моон соңгаар ындыг конкурска киржирде үстүнде айыттынган четпестерже кичээнгейни үгландырып, оларны катаптавазы күзенчиг.

Д. ХҮРЕШ.ООЛ.
жюри кежигүнү.

ТӨЛЕПТИГЛЕР ИЛЕРЭЭН

Культура министерствозунуң, Бүгү-россияның театр ниитилелиниң Тыва салбырының, республиканың эртемметодиктиг төвүнүң организастап эрттиргени улусчу театрларның бот-тывыгыр коллективтериниң шин чогаалынга конкурс-көрүүлдези болуп эрткен.

Конкурска киржири-биле он дерт коллектив, 170 ажыг киржикчи келген. Оларның репертуарында К. Кудажының «Дээрде кыс», «Долуманың хуулгаазыны», «Он бир» деп шилелери көрүлдеге кириштирген. Ол ышкаш В. Көк-оолдуң, С. Пюрбюнүң, С. Токаның, С. Сүрүн-ооллуң шилери улусчу театрларның репертуарында кол чернн ээлеп турар.

Каа-Хем районнуң бот-тывыгыр артистери улуг орус классик А. П. Чеховтуң рассказтарының сценажыткан көргүзүүлгерин орус дылга ойнап көргүскен.

Конкурска кириштирген шилерниң ниити үтка-шынары, темазы Совет Тываның 40 чылынга база Ада-чурттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң 40 чылынга дүгжүп турарын жюри кежигүннери онзалап демделээн.

Шин чогаалы өске чогаалдарга деңзээрге ең-не берге жанрларның бирээзи Көрүлдеге. Москвадан келген, театр талазы-биле тускай мергежилдиг специалистерниң болалы-биле алырга, тыва драматургияның кол четпес талазы — шинниң кол үтказынга болгаш болуушкуннарның дес-дараалашкан сайзыралынга дүүшпейн турар артык чугаанын хөйү. Шилерниң кол чөрүлдээзи, ооң кижизидикчи үтказы, идеязы билдинмейн баар болгаш сценага ойнаар чугааның кылдыыын чедир билбес, чүгле литературлуг дылче тыртылар чорук сцена чугаазынга болгаш овүрхевир тургузарынга шаптыктай бээр таварылга база турар дээрзин олар тода айыткан. Театр уран түүлү ыланғыя шин чогаалы колдуунда чугаа аянныг болур дээрзин утпаза чогуур. Шиңде маадырларның сөзү чугаа аянныг болур дээш-ле тыва чугааны «бокталдырар» чорукту болдурбас ужурлуг.

Чамдык улусчу театрларның коллективтери көрүлдеге кызымак белеткенген дээрзин илден. Оларның оюну профессионал артистер дег эвес-даа болза, шиниң кол утказын көрүкчүлерге чедирип, багай эвес овур-хевирлерни тургускулаан. Ындыг болзажок чамдык бот-тывыгыр артистер сценага үнүп келгеш, чугаалажып турда дыннаарга, оларның чугаазы амыдыралчы эвес, аңгы түскай аян-биле чугаалап турары капчап-даа таарышпас. Сцена культуразын, шимчээшкинин, чугаа-биле «ойнаарын» бот-тывыгыр артистер ам-даа чедир билбейн турар.

Режиссёрларның ажылындан Н. Ооржактың тургускан шиизи (Ч. Ондар «Амыдыралдың агымында») ең-не чеднимчелиг болган дээрзин жюри демделээн.

Кызыл хоорайның аныяк көрүкчүнүң театрының көргүскени «Өскүс-оол» деп тыва тоолдарга үндезилеп тургаш. Чаш-оол Куларның сценажыткан шиизин онзагай арга-биле Айлаана Чадамбаның маскаларны ажыглап турган тургусканы солун болган. Бо шиини сценажыткана чедимче чок болган-даа болза, режиссёрнуң Японияда сайзырангай, театржыткан маскаларны шилип алганы ырының бодунуң үнүнге, күүселдезинге, таарышканын демделевес арга чок. Бай-Тайганың ыраажызы Виктор Иргитте ырлаарының бүгү аргазы бар. үнү четчир хиреде-ле, бодунга таарышпас репертуарлыг болганындан «Байырладың вальзының» бедик ноталарын ап шыдаваан. Уран түүл удуртукчузу ыраажының кайы темага, кандыг характерлиг ырны шилип алырын, ону белеткеп турар үеде эскерип көрүп, сүмелээр ужурлуг турган.

Конкурска келген ыраажыларның үделгези чегеп: ыраажыларның күүселделзинге дузалаар туржук, чамдык үдекчилер оларга шаптыктап турар. Конкурстуң киржикчилери оон аңгыда эргижээн, чаңгыс аай ырлар шилип ап турары хомудынчыг. Чаа чараш аядгаларлыг тыва ырларның күүселдези эвээш.

Ынчангаш моон соңгаар ындыг конкурска киржирде үстүнде айыттынган четпестерже кичээнгейни үгландырып, оларны катаптавазы күзенчиг.

Д. ХҮРЕШ.ООЛ.
жюри кежигүнү.

КӨРҮКЧҮЛЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Совет Тываның 40 чылының байырлалының хүннеринде найысылал Москвага болуп эртер тыва дитератураның болгаш уран түүлүн хүннеринде көргүзер шилерниң шилилгезин РСФСР-ниң Культура министерствозунуң комиссиязы апрель 18-тен эгелээш республиканың хөгжүм-шиин театрынга эрттирер.

Эргим көрүкчүлер! Апрель айның репертуарын кичээнгейлиг хайгаарап тургаш, дараазында шилерни көөрүнче силерни чаладывыс.

22.04.84. **Ч. АЙТМАТОВ**
«ХҮННҮҢ ДУРТУ ҮҮС ЧЫЛ АЖЫГ»
(Романта үндезилээн ийи кезектиг шии).

23.04.84. **Л. ГАВРИЛОВА.**
«АҢЧЫ-КАРА БОЛГАШ АҢГЫР-ЧЕЧЕК»
(Тоол).

24.04.84. **О. ПЕРЕКАЛИН.**
«ХАЙНЫЫШКЫННЫГ ШУГУМ»
(2 көжегелиг шии).

25.04.84. **В. КӨК-ООЛ.**
«ХАЙЫРААН БОТ»
(2 кезектиг шии).

26.04.84. **«ТЕАТРЖЫТКАН КОНЦЕРТ».**

28.04.84. **Н. ГОГОЛЬ.**
«КАДАЙЛАНЫЫШКЫН»
(2 көжегелиг комедия).

29.04.84. **Г. ХУГАЕВ**
«СЕТКИЛ-САГЫШ КВАРТЕДИ»
(лириктиг комедия).

Шиилерниң эгелээри кежээкиниң 19.30 шакта.

РСФСР-ниң Номга хандыкшылдыгларның эки-тура шиитилелиниң Тыва республика организациязының баштаар чери Кызыл хоорайның Бай-Хаак кудумчуланың № 2 бажыңда «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының чаа бажыңынче көшкен.

ТЫВАНЫҢ КҮРҮНЕ ФИЛАРМОНИЯЗЫНЫҢ «ТООЛДАР ТЕАТРЫНЫҢ» АПРЕЛЬДЕ ОЮН КӨРГҮЗЕР ЧЕРЛЕРИ:

Апрель 17-ден 21-ге чедир — Эрзин район:
Апрель 20-де — Нарын.
Апрель 21-де — Эрзин.
Апрель 22-ден 25-ке чедир — Тес-Хем район:
Апрель 22-де Чодураа.
Апрель 23-те — Ак-Эрик.
Апрель 24-те — Берт-Даг.
Апрель 25-те — Самагалдай.
Коллектив ийи шиини бараалгадып турар.

Уруглар садтарынга болгаш школачыларга, а ол ышкаш үстүкү класстың өөреникчилеринге болгаш улуг кижилерге «Сказка о великане и ведьме», «Одноглазый Дев».

ДИРЕКЦИЯ.

Кызылдың үлетпүр барааннарының садыынга ажылдаары-биле садыгжыларны, садыгжылар өөреникчилерин, ажыл-агыл эргелекчизин, бызаңчыны чалап тур.

АДРЕЗИ: Кызыл, Октябрьская кудумчу, бажың № 29, кадрлар килдизи. Телефон. № 2-42-49.

ТЫВА

АПРЕЛЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Ленинден өөренир». 3-кү дамчыдылга. 9.25 — «Ырлавайн барып шыдаваc мен». Концерт. 10.00 — «Дилевээн ынакшыл» деп уран-чечен фильм. 11.30 — Телемедээлер. 11.35 — 14.15 — Чалсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.30 — Документалдыг телефильм. 15.00 — Орус чугаа. 15.30 — Концерт. 17.30 — Бистиң сад. 18.00 — «Ийи океанның аразында». Документалдыг телефильм. 18.30 — Документалдыг телефильм. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Чагаалардан маңнаар». Уран-чечен фильм. 20.30 — «Ye». 20.55 — В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 114 чыл болганынга тураскаатkан байырлыг хурал болгаш концерт. Кремльдиң съездилер ордузунда дамчыдылга. 00.30 — 00.40 — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Ыяштар улуг кылдыр өзер болзун». Телефильм. 8.35 — 9.35 — Музыка. 1-ги класс. 1-ги дамчыдылга. Инструменталдыг симфония оркестри. 8.55 — Эртем-нептерелдиг фильм. 9.05; 13.20 — Англи дыл. Өөредилгениң 1-ги чылы. 9.55 — «Кичээнгиер — водород». Эртем-нептерелдиг фильм. 10.05 — ПТУ сургуулдарынга дамчыдылга. Эстетика кижизидилгези. Театр — уран түүлдүң бир хевири. 10.35 — 11.40 — Б Полевой — «Езулуг кижи дугайында тоожу». 5-ки класс. 11.05 — Эртем-тайыдбырлыг фильм. 12.10 — Физика. 8-ки класс. 12.40 — Томас Мюнцер. 13.50 — Школачыларга эртем-тайылбырлыг дамчыдылга — «Билир болгаш кыдын бил». 14.35 — Даштыкының чурулга уран түүлү. Дрезден галереязының ховар чуруктары. 15.05 — «Дамырактар». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустун артизи, Н. Мешко чорудар. 15.40 — Николай Тихоновтуң шүлүктери. 16.15 — Телемедээлер. 16.20 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — Уругларга фильм. 18.35 — «Чогаалчы болгаш үе». 19.05 — Киножурнал. 19.15 — «Азия төвү». 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг уду-нар, чаштар!». 20.15 — Улустуң аялгалары. 20.30 — «Ye». 20.55 — Концерт. 22.05 — 23.20 — «Мээң аалымның кижилери» деп уран-чечен телефильмниң 3-кү сериязы.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

АГААР

Республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге биче чаар. Соңгу-барыын үүктен хаттың күжү секундада 10—15 метр. Дүне агаарның температуразы 6—12, чамдык черлерге 18 градус чедир соор. Хүндүс 6—11 градус чылыыр, чамдык черлерге 5 градус соор.

Автооруктарга көстүрүү эки.

Кызылга чуга булуттаар, хат кошкак. Дүне агаарның температуразы 7—9 градус, соор, хүндүс 6—8 градус чылыг болур.

КИНО

АПРЕЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: Киночыынды № 124 9.30, **«На перевале не стрелять»** 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Пограничный пес «Алый» 9.30, 13.20, **«Солёный пес»** 11.00, **Киноклуб «Найди себя в жизни»** 15.00, **«Люблю. Жду. Лена»** 17.00, 18.50, 20.40 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Третий принц» 11.00, 13.30, 15.00, **«Одиноким предоставляется общежитие»** 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Не покидай меня, Амира» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Водоворот» 18.00, 20.00 (узаткан) шактарда.

Редакциянның адреси: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-33, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агыл килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 2103.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүве комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТС—00912